

PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

JIŘÍ SYSLO

VI. ročník – kombinované studium

Obor: pedagogika – správní činnost

CIZINEC V ZÁKLADNÍ ŠKOLE
Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.

OLOMOUC 2009

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Olomouc 24. března 2009

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní PhDr. Jitce PLISCHKE, Ph.D za odborné vedení, trpělivost a cenné rady při zpracování mé diplomové práce.

Olomouc dne 24. března 2009

OBSAH

ÚVOD	6
I. OBECNÁ ČÁST	8
1 MIGRACE A JEJÍ VÝVOJ, SITUACE V ČR	8
1.1 Migrace v ČR	9
1.2 Cizinci v okrese Olomouc.....	11
1.2.1 Programy řízené migrace v ČR.....	12
2 INTEGRACE MIGRANTŮ DO SPOLEČNOSTI.....	14
2.1 Hlavní cíle integrace cizinců.....	14
2.2 Subjekty integrační politiky ČR	15
2.2.1 Projekty NNO k integraci cizinců.....	16
2.3 Cílová skupina Koncepce integrace cizinců na území ČR	18
3 PRÁVNÍ PŘEDPISY UPRAVUJÍCÍ POBYT CIZINCŮ NA ÚZEMÍ ČR.....	19
3.1 Cizinci pobývající na území ČR dle z. č. 326/1999 Sb.	19
3.1.1 Občané EU	19
3.1.2 Státní příslušníci třetích států.....	20
3.1.3 Cizinci pobývající na území ČR dle z. č. 325/1999	21
4 VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ V ČR	25
4.1 Údaje o žácích - cizincích v základních školách	26
4.2 Legislativní úprava vzdělávání cizinců v ČR	27
5 DALŠÍ ASPEKTY SOUVISEJÍCÍ SE VZDĚLÁVÁNÍM CIZINCŮ	29
5.1 Dostupnost informací o možnostech vzdělávání	29
5.2 Ověřování legality pobytu žáků – cizinců	30
5.3 Komunikace školy s cizinci a zapojení rodičů - cizinců do života škol.....	31
5.4 Úprava školního prostředí ve vztahu ke vzdělávání žáků - cizinců	32
6 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ V OBLASTI JAZYKOVÉ A MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY	33
6.1 Další vzdělávání pedagogů v oblasti jazykové přípravy	33
6.2 Další vzdělávání pedagogů v oblasti multikulturní výchovy.....	34
6.3 Příprava budoucích učitelů na vzdělávání žáků – cizinců	35
6.4 Realizace multikulturní výchovy na Univerzitě Palackého v Olomouci.....	37
7 TÉMATICKÉ ŠETŘENÍ ČESKÉ ŠKOLNÍ INSPEKCE.....	38

II. PRAKTICKÁ ČÁST	40
8 PRŮZKUM SPOKOJENOSTI ŽÁKŮ - CIZINCŮ A JEJICH RODIČŮ	40
8.1 Dotazník určený žákům - cizincům.....	41
8.1.1 Vyhodnocení odpovědí na položky dotazníku podle jeho oblastí 1 až 6	42
8.1.2 Shrnutí výsledků získaných z části dotazníku určené žákům - cizincům.....	55
8.2 Dotazník určený rodičům	58
8.2.1 Vyhodnocení odpovědí rodičů.....	58
8.2.2 Shrnutí výsledků získaných z části dotazníku určené rodičům	65
8.3 Výsledky průzkumu	68
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	72
ANOTACE.....	77

ÚVOD

Slovo migrace dnes zná každý. Na rozdíl od doby dřívější máme v dnešní globální společnosti možnost setkávat se s migrací v každodenním životě. Imigranti se stali součástí české, po dlouhou dobu monokulturní společnosti a ta se pozvolna začíná měnit ve společnost multikulturní. Na území ČR přichází stále více cizinců a před českými úřady stojí nelehký úkol zajistit integraci těchto cizinců do většinové společnosti tak, aby se v budoucnu stali pro společnost přínosem a ne hrozbou.

Podle odboru azylové politiky ministerstva vnitra¹ má pro úspěšnou integraci dětí cizinců, kteří na území České republiky dlouhodobě pobývají klíčový význam rychlé zvládnutí českého jazyka. Proto je zapotřebí věnovat pozornost zapojení dětí cizinců do vzdělávacího procesu a umožnit jim ke vzdělávání, zejména jazykovému bezproblémový přístup.

Téma diplomové práce *Cizinec, žák základní školy* autor zvolil s ohledem na skutečnost, že je díky své profesi v každodenním kontaktu s cizinci, kteří pobývají na území ČR a má tak možnost setkávat se s reálně existujícími problémy, které s migrací a s integrací cizinců do společnosti souvisí. S problematikou vzdělávání cizinců v ČR se setkal okrajově v průběhu profesní přípravy a jeho zájem o tuto problematiku se prohloubil během studia na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého.

Pobytem cizinců v České republice, jejich integrací a vzděláváním ve školách se dnes zabývá stále více autorů. Bohužel, v jejich dílech nemáme možnost setkat se komplexním pohledem na celou šíři této problematiky. Většina publikací je směřována pouze jedním směrem, zabývá se konkrétním tématem a informace o dalších oblastech souvisejících s touto problematikou jsou prezentovány stručně a obecně. Vzdělávání cizinců však nelze chápat pouze jako pedagogickou disciplínu, je zapotřebí vnímat ho jako jednu ze součástí integračního procesu cizince.

¹ Dostupné na URL: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2/koncepce/zajisteni/ukoly/analyzy00/vzdelavani.pdf>> , citováno dne 15.3.2009.

Cílem této práce je vymezit jednotlivé oblasti procesu integrace cizinců které souvisí se vzděláváním cizinců v ČR a zjistit z pohledu žáků - cizinců a jejich rodičů, zda lze považovat informace prezentované odbornou literaturou a legislativními dokumenty tak, jak budou uvedeny v obecné části textu, za platné.

Diplomová práce Cizinec - žák základní školy je rozdělena do dvou částí. Část první, obecná, se zabývá problematikou migrace v celé její šíři a věnuje se vzdělávání cizinců v ČR. Vymezuje legislativní rámec tohoto vzdělávání a v obecné rovině popisuje další aspekty, které s ním souvisí. Druhou, praktickou, část této práce pak tvoří průzkum provedený mezi žáky – cizinci a jejich rodiči v okrese Olomouc a okolí.

Cílem tohoto průzkumu bylo pomocí dotazníků zjistit, zda je možné z pohledu žáků – cizinců a jejich rodičů souhlasit se závěry tématického šetření České školní inspekce o zajištění rovnosti příležitostí ke vzdělávání žáků – cizinců v českých školách, které bude uvedeno v první části práce.

Informace a zjištění obsažená v této práci jsou určena nejen pedagogickým pracovníkům kteří se na vzdělávání cizinců podílejí, ale i pracovníkům dalších profesí kteří se při výkonu své profese s cizinci setkávají a umožní jim komplexnější seznámení s touto problematikou.

I. OBECNÁ ČÁST

1 MIGRACE A JEJÍ VÝVOJ, SITUACE V ČR

Migrace je v historii se opakující proces, který je jak příčinou, tak i důsledkem prostorových změn v organizaci společnosti. Je to fenomén, jev, děj, motor, hrozba, řešení, cíl, komplikace i výhoda. Je to proces, v němž jednotlivec či skupina osob opouští svou zemi, aby našel či našla lepší místo k životu.

Evropa zažila několik migračních vln, tak zvaných stěhování národů. Evropská neolitická civilizace je výsledkem migrace potomků předovýchodního zemědělského komplexu. Migrace Evropu zasáhla v několika vlnách všemi směry. Naši předci byli v minulosti na evropském kontinentě také nejdříve cizinci.²

Převažující příčiny migrace lze v současném světě spatřovat zejména v rozdílech v bohatství mezi jednotlivými světadíly, v síle ekonomik jednotlivých zemí a úrovni ekonomického rozvoje a v životní úrovni jejich obyvatel. Při sledování migrace nelze mít na zřeteli jen jevy migraci vyvolávající, ale i faktory migraci umožňující nebo jí napomáhající. Svět tedy byl, je i v blízké budoucnosti bude konfrontován s pozitivními i negativními faktory vyvěrajícími z mezinárodní migrace, jež bezesporu představuje jednu z globálních výzev lidstva.³

Migraci jako společenský jev lze zkoumat v několika rovinách i z různých úhlů pohledu. Základním hlediskem je dělení na migraci dobrovolnou a vynucenou, i když mnohdy nelze mezi těmito dvěma náhledy stanovit pevnou dělící hranici, neboť v řadě případů, zvláště u migrace za prací, dobrovolná migrace splývá s kategorií migrace vynucené. Pod pojem migrace dobrovolné můžeme podřadit zejména ty případy, kdy lidé opouštějí svoji vlast za účelem studia, sjednocení rodiny, zaměstnání či z jiných důvodů osobního charakteru. Vynucená migrace je vyjádřením snahy vyhnout se pronásledování, represi, ozbrojeným konfliktům, přírodním či jiným katastrofám nebo jiným situacím, jež představují ohrožení života, svobody a živobytí jednotlivce.

² Kde se tu berou cizinci?, dostupné na URL: <<http://www.czechkid.cz/si1090.html>>, citováno dne 13. 1. 2009.

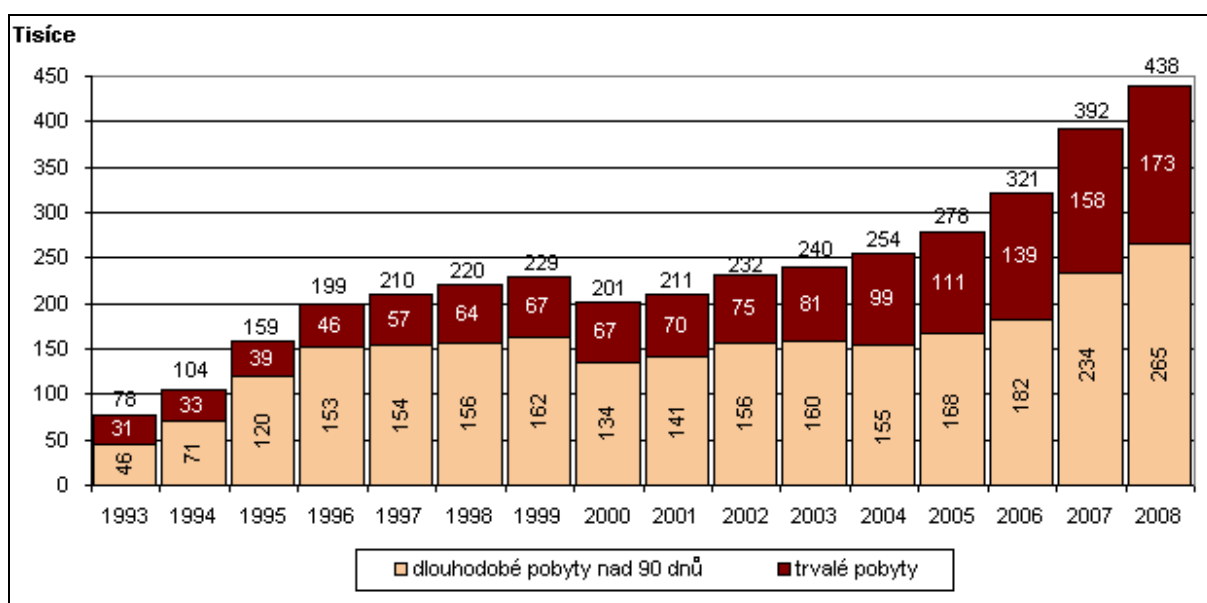
³ EICHLER, P. Domov. *Literární noviny*, 2007, roč. 15, č. 38, s. 15.

1.1 Migrace v ČR

Součástí světového migračního prostoru je dnes i Česká republika, která se po dlouhých letech izolace stala součástí globálního světa. Migrují k nám lidé z jiných zemí z důvodů pracovních, důvodů sloučení rodiny, studijních důvodů a dalších. Stejně tak my odcházíme pracovat a žít do Západní Evropy či jiných částí světa. Svět je nezadržitelně v pohybu a my jsme jeho součástí.

Česká republika se jako jedna z členských zemí EU stala v posledních letech domovem pro neustále se zvyšující množství cizinců z různých částí světa. Trend neustálého zvyšování počtu cizinců, kteří přicházejí a usazují se v ČR, je graficky znázorněn tabulkou č.1.⁴

Tabulka 1 – Vývoj počtu cizinců s trvalým a dlouhodobým pobytem v ČR

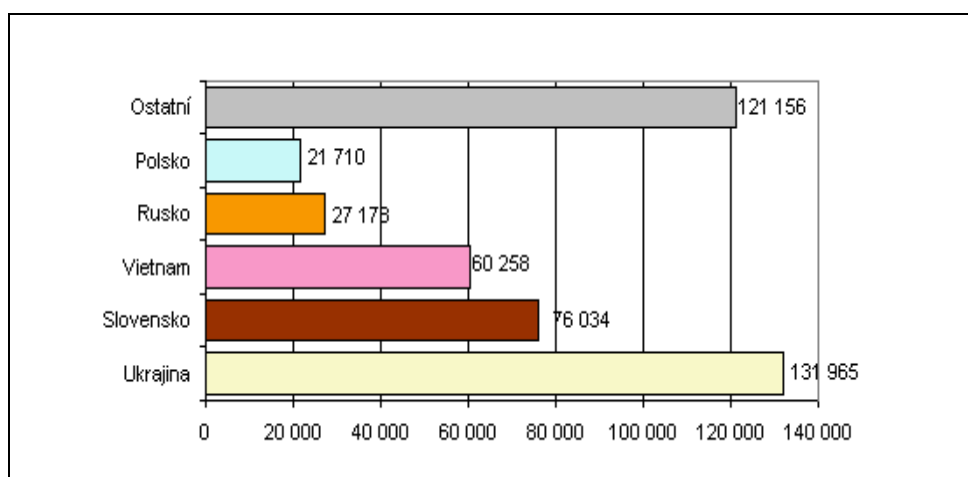
Z hlediska demografického vývoje české společnosti je třeba tuto skutečnost hodnotit pozitivně, z hlediska společenského je nutné se zamýšlet nad integračními přístupy tak, aby cizinci, kteří se rozhodli stát se součástí české společnosti a Českou republiku si vybrali jako svůj nový domov, měli šanci na spravedlivou participaci na životě společnosti a na rovný přístup k základním lidským právům.⁵

⁴ Dostupné na URL: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>, citováno 13. 1. 2009.

⁵ HAIŠMAN, T. Možnosti integrace cizích státních příslušníků v ČR, dostupné na URL: <<http://aplikace.-mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2/nks01/prispevek6.pdf>>, citováno 13. 1. 2009.

Národnostní složení cizinců přicházejících do ČR je pestré. Jak je možné vidět v tabulce č. 2,⁶ nejpočetnější skupinu cizinců usazených v ČR tvoří občané Ukrajiny, kteří jsou následováni státními příslušníky Slovenska. Zajímavý je údaj o vietnamských státních příslušnících – tito tvoří třetí nejpočetnější skupinu cizinců v ČR. Tato skutečnost je pravděpodobně ovlivněna tím, že bývalá ČSSR v rámci „soudružské výpomoci“ poskytla kvalifikaci velkým skupinám vietnamských dělníků, kteří se později vrátili zpět do ČR a díky znalosti prostředí a české mentality dnes poskytují pomoc svým krajanům, kteří do ČR přicházejí z Vietnamu⁷.

Tabulka 2 – Přehled cizinců s povoleným pobytem dle státního občanství

Situace v České republice je v důsledku historického vývoje a geo-politických podmínek odlišná od situace v jiných zemích EU. Mezi státní migrace je u nás relativně novým ekonomickým, společenským a politickým fenoménem, který je spojován až se společenskými a hospodářskými změnami po roce 1989. Česká společnost vnímá migraci především jako přínos pro ekonomický rozvoj českého hospodářství a stejně jako v minulosti v západoevropských zemích ji považuje za dočasný jev. Stranou pozornosti tak zůstává skutečnost, že imigranti nejsou jen

⁶ Dostupné na URL: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>, citováno 13. 1. 2009.

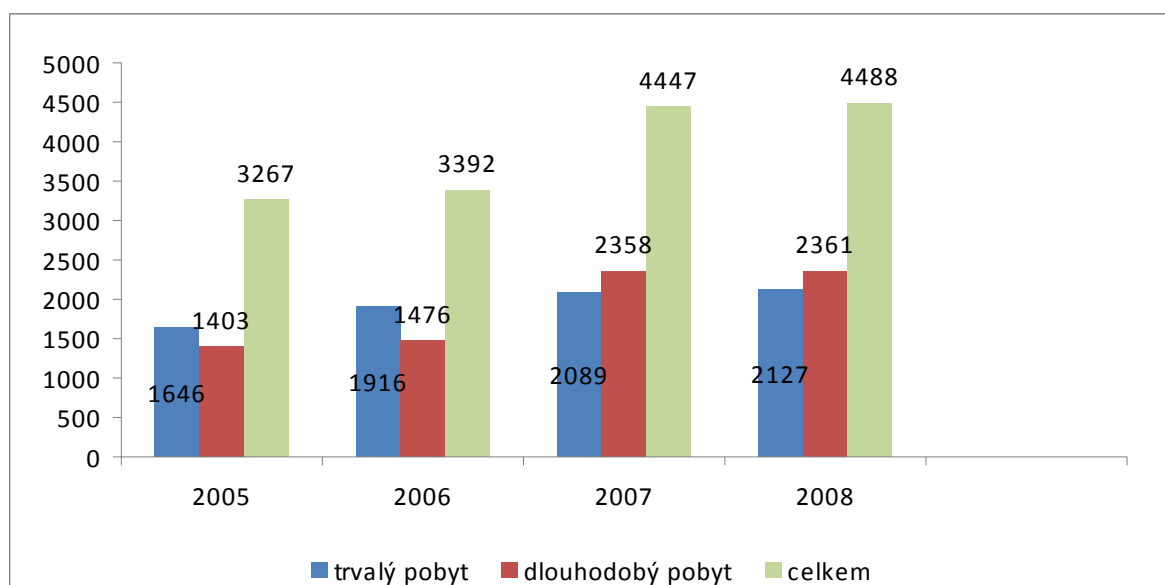
⁷ BROUČEK, S. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika. In *Integrace cizinců na území České republiky: výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády ČR číslo 1266/2000 a 1260/2001*. Praha : Akademie věd České republiky, 2003.

osoby v produktivním věku, ale i na nich závislé osoby, zejména děti. Ekonomická migrace se tak pozvolna s ubíhajícím časem mění na trvalejší až trvalou migraci.⁸

1.2 Cizinci v okrese Olomouc

Situace v okrese Olomouc se v zásadě neliší od situace ve zbytku ČR. Stejně jako jinde se počty cizinců hlášených k pobytu každým rokem zvyšují. V roce 2008 bylo hlášeno na území okresu Olomouc k pobytu 4 495 cizinců s dlouhodobým nebo s trvalým pobytem. Vývoj migrace v okrese Olomouc je graficky znázorněn v tabulce č. 3⁹. Specifikem okresu je fakt, že většina z cizinců přihlášených k pobytu je evidována ve městě Olomouc. Tato skutečnost je způsobena tím, že Olomouc jako univerzitní město poskytuje zázemí zahraničním studentům a pedagogům Univerzity Palackého a také tím, že velikost města umožňuje poskytnout dostatek vhodných ubytovacích kapacit pro zaměstnance průmyslových podniků sídlících na území města i v blízkém okolí a na území velkého města je dostatek příležitostí pro vznik drobných živnostenských provozoven.

Tabulka 3 – Vývoj počtu cizinců s povoleným pobytem v okrese Olomouc

⁸ HAIŠMAN, T. Možnosti integrace cizích státních příslušníků v ČR, dostupné na URL: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2/nks01/prispevek6.pdf>>, citováno 13. 1. 2009.

⁹ Dostupné na URL: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>, citováno 13. 1. 2009.

1.2.1 Programy řízené migrace v ČR

Česká republika se snaží omezovat nelegální migraci a pomocí programů řízené migrace usnadňovat vstup určitým skupinám cizinců na území ČR. Tyto projekty jsou realizovány státními orgány a jsou určeny pro specifické skupiny cizinců. Počet těchto programů v ČR není velký, proto je možný jejich úplný výčet. Programy, se kterými se dále seznámíme, buďto již proběhly a jsou zde uvedeny pro ilustraci, nebo stále úspěšně probíhají.

- **program „Návrat domů“**

Úspěšný program repatriace českých krajanů z Kazachstánu zpět do vlasti původu, vznik kterého byl iniciován nadací Člověk v tísni a aktivně podporován ministerstvy vnitra a zahraniční. Program probíhal od roku 1994 do roku 2000 a v jeho rámci se zpět do ČR vrátilo ze zemí bývalého sovětského svazu cca. 800 osob. Na jejich úspěšné integraci do společnosti se pak zásadním způsobem podílely místní samosprávy - pro všechny rodiny se podařilo před jejich příjezdem zajistit ubytování a práci, po jejich příjezdu byly děti umístěny do škol, dospělí nastoupili do zaměstnání a postupem času se většině podařilo splynout a dokonale se sžít s novým prostředím. Do tohoto projektu se zapojila také Olomouc, která poskytla bydlení pro několik krajanů rodin.¹⁰

- **projekt Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků**

Tento projekt je veden snahou posílit pracovní trh kvalitními odborníky z vybraných zemí. Prostřednictvím ministerstva práce a sociálních věcí je prováděn výběr cizinců, kteří po zařazení do projektu získávají šanci spolu se svými rodinami získat ve zkrácených lhůtách povolení k trvalému pobytu. Zařazení do projektu je vázáno na dosažení minimálního počtu 25 bodů v počítačové výběrové proceduře, která

¹⁰ Dostupné na URL: <<http://www.clovekv tisni.cz/index2.php?parent=135&sid=114&id=387>>, citováno dne 20. 1. 2009.

zohledňuje souhrn kritérií (kvalifikace, praxe, jazyky, rodina, apod.) a zájemce si musí samostatně získat legální zaměstnání v ČR.

Cílem projektu Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků je trvalá integrace kvalifikovaných zahraničních pracovníků a jejich rodin do české společnosti.¹¹

- **program Zelené karty**

Prostřednictvím institutu tzv. zelené karty, který byl zahájen 1. 1. 2009 se ČR snaží o zlepšení podmínek panujících na trhu práce v oblasti zaměstnávání nekvalifikovaných cizinců. Na rozdíl od předchozího projektu, je určen převážně pro nekvalifikované pracovní síly a velmi úzce souvisí s ekonomickou situací a s trhem práce. V době ekonomického růstu společnosti se jedná o velmi efektivní nástroj, který umožňuje podnikům získat rychle potřebnou pracovní sílu a zaplnit tak dlouhodobě neobsazená pracovní místa. Cizinec, který o zelenou kartu zažádá, může již za 60 dní pracovat na vybrané pracovní pozici. V současnosti, kdy čelí Evropa a spolu s ní i ČR ekonomické krizi, se tento nástroj migrační politiky jeví jako neúčinný, neboť pracovní pozice obsazované cizinci z nabídky podniků mizí. Platnost zelených karet je svázána s platností povolení k zaměstnání, může být vydána na dva až tři roky, v případě určitých profesí existuje možnost jejího prodloužení.¹²

Existencí těchto programů Česká republika dává najevo, že má o migranty zájem a je si vědoma jejich přínosu pro celou společnost. Vzhledem k tomu, že statistické údaje o počtech cizinců přicházejících do ČR vykazují stoupající tendenci a je zřejmé, že se jedná o trend trvalejšího charakteru, je zapotřebí začít řešit otázky s migrací spojené, zejména začít pracovat na integraci cizinců do české, tradičně uzavřenější společnosti tak, abychom se v budoucnu vyhnuli problémům se skupinami migrantů žijících na okraji společnosti.

¹¹ Dostupné na URL: <<http://www.imigracecz.org/>>, citováno dne 20. 1. 2009.

¹² Dostupné na URL: <http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/zelka>, citováno dne 20. 1. 2009.

2 INTEGRACE MIGRANTŮ DO SPOLEČNOSTI

V západní Evropě již delší dobu řeší otázky spojené s legislativními, organizačními a ekonomickými problémy, které jsou spojeny s politickou, kulturní a sociální participací migrantů na životě společnosti. V ČR se tato otázka počala řešit poměrně nedávno. Vláda České republiky v roce 1999 stanovila zásady koncepce integrace cizinců na území ČR, které se staly obecným výchozím dokumentem pro postupné budování cílené politiky vlády ČR v oblasti integrace cizinců a pro přípravu Koncepce integrace cizinců na území ČR. Na základě těchto zásad Vláda ČR dne 11. prosince roku 2000 svým usnesením č. 1266 přijala koncepci integrace cizinců na území ČR. Konkretizuje zejména opatření na podporu integrace cizinců, určuje cílovou skupinu, k níž tato opatření směřují, formuluje možnosti, požadavky a úkoly cíleného působení příslušných ministerstev a dalších příslušných orgánů i institucí v oblasti podpory integrace cizinců na území ČR.¹³

2.1 Hlavní cíle integrace cizinců

Mezi hlavní cíle Koncepce integrace cizinců na území ČR tak, jak jsou uvedeny v usnesení vlády č. 1266 z roku 2000, patří zejména:

- přiblížit postavení legálně a dlouhodobě usazených cizinců právnímu postavení občanů ČR, důsledná a systematická ochrana přístupu cizinců k základním lidským právům a svobodám (včetně politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv na území ČR);
- uplatňovat princip rovného přístupu a rovné příležitosti pro cizince (zejména ve vztahu k jejich právnímu postavení a ochraně, zaměstnávání a podnikání, bydlení, kultuře, náboženství a jazyku, vzdělávání, zdravotní péči a účasti na veřejném a politickém životě v ČR, včetně veřejné ochrany cizinců před diskriminací);

¹³ Dostupné na URL: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2.html>>, citováno dne 20. 1. 2009.

- usměrnit průběh procesu integrace dlouhodobě a legálně usazených cizinců vytvořením podmínek pro integraci, ovlivněním vztahu občanů a cizinců a zajištěním cílené intervence státu v této oblasti;
- vytvořit základní organizační, koordinační, administrativní a ekonomické podmínky pro dlouhodobou realizaci Zásad koncepce integrace cizinců na území ČR zainteresovanými orgány a institucemi a pro rozvoj jejich vzájemné spolupráce ve všech oblastech a souvislostech, v praktické i výzkumné rovině;
- podpořit boj proti nelegální migraci a ostatním nelegálním aktivitám a snižovat bezpečnostní rizika spojená s imigrací a integrací, resp. s jejich důsledky.

Do plnění úkolů vyplývajících z realizace Koncepce integrace cizinců na území ČR jsou aktivně zapojena ministerstva práce a sociálních věcí, vnitra, školství, mládeže a tělovýchovy, průmyslu a obchodu, kultury, pro místní rozvoj, zdravotnictví a financí a další orgány a instituce (např. Český statistický úřad, sociální partneři Rady hospodářské a sociální dohody a nestátní neziskové organizace).¹⁴

2.2 Subjekty integrační politiky ČR

Koordinační role v oblasti integrace cizinců náleží Ministerstvu práce a sociálních věcí, které úzce spolupracuje s dalšími dotčenými resorty. Ministerstvo práce a sociálních věcí spolupracuje z pozice koordinátora politiky integrace cizinců kromě ústředních orgánů státní správy i s řadou dalších subjektů. Významnou pozici přitom zaujímá spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi (dále NNO). NNO ve spolupráci či za finanční spoluúčasti státní správy realizují řadu praktických integračních opatření (např. poskytování sociálně právního poradenství, asistence cizincům při jednání s úřady, poskytování kurzů češtiny, opatření k rozvoji vztahů mezi komunitami apod.), která stát efektivně realizovat nemůže. NNO jsou pro státní správu zároveň neopominutelným zdrojem informací o postavení cizinců v ČR a problémech, s kterými se cizinci potýkají v průběhu své integrace do společnosti.

¹⁴ Dostupné na URL: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2.html>>, citováno dne 20. 1. 2009.

Státní správa tyto zkušenosti z praxe reflektuje v koncepční práci a při vytváření integračních politik, včetně definování dotačních programů NNO na integraci cizinců.

Stát se na financování činnosti NNO v oblasti integrace cizinců podílí stanovením programů, na které jednotlivé resorty vypisují výběrová dotační řízení pro NNO. Zadání dotačních řízení je formulováno v kontextu úkolů definovaných v Koncepci integraci cizinců, v jednotlivých resortech pak zadání vychází i z resortních Plánů integrační politiky.¹⁵

V současné době je pro oblast integrace cizinců využíváno rovněž několik finančních zdrojů EU. Jedná se především o Program Iniciativy Společenství EQUAL, Operační programu Rozvoj lidských zdrojů, Jednotný programový dokumentu pro Cíl 3 regionu NUTS 2 hlavní město Praha, Evropský uprchlický fond, Program INTI - Pilot Project on integration of third country nationals a Phare 2003 RLZ.

2.2.1 Projekty NNO k integraci cizinců

Nestátní neziskové organizace v České republice realizují celou řadu projektů zaměřených na integraci cizinců do České společnosti. Ucelený přehled můžeme nalézt např. na internetové stránce www.cizinci.cz. Pro ilustraci jsou dále uvedeny některé z těchto projektů a jejich stručný popis.¹⁶

- **Sociální poradenství migrantům žijícím v ČR**

Projekt realizovaný Centrem pro integraci cizinců Praha na území Čech a kraje Vysočina zaměřený na sociální poradenství všem dospělým cizincům (a jejich rodinám) s trvalým či dlouhodobým pobytem nebo azylem na území ČR. Probíhá v kanceláři CIC i v terénu po celém území Čech a kraje Vysočina a je zaměřen také na zprostředkování specializovaných služeb v oblasti pomoci handicapovaným, zdravotnictví, vzdělávání, práce apod. To vše pro snazší integraci imigrantů do české společnosti, pro eliminaci rizika jejich sociálního vyloučení, chudoby, diskriminace a

¹⁵ Dostupné na URL: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=392>>, citováno dne 20. 1. 2009.

¹⁶ Dostupné na URL: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=358>>, citováno dne 20. 1. 2009.

zneužívání ze strany různých nelegálních či pololegálních struktur.¹⁷

Více podrobností k tomuto projektu lze nalézt na www.cicpraha.org.

- **Sociální poradenství mladým migrantům v oblasti vzdělávání**

Projekt nabízí podporu při výběru školy a začleňování do vzdělávacích programů škol, zprostředkování komunikace mezi klientem (příp. jeho rodiči) a školou a dalšími relevantními institucemi a organizacemi, pomoc při procesu nostrifikace dosaženého vzdělání. Žáci a studenti - cizinci mohou zároveň využít podpory dobrovolníka (doučování v různých předmětech, příprava na přijímací zkoušky,...) a zapojit se do připravovaných vzdělávacích aktivit (např. jazykové kurzy). Realizátorem projektu je META o.s. - Sdružení pro příležitosti mladých migrantů.¹⁸

Více podrobností k tomuto projektu lze nalézt na www.meta-os.cz.

- **Maják**

Projekt realizovaný Sdružením občanů zabývajících se emigranty (SOZE) na území Olomouckého kraje, který má za cíl poskytovat komplexní asistenční služby cizincům a azylantům žijícím v Olomouckém kraji při vstupu na trh práce. Cílem projektu je vyrovnání příležitostí v přístupu ke vzdělání, zaměstnání a dalšímu společenskému a pracovnímu uplatnění cizinců s trvalým pobytem a azylantů z třetích zemí, kteří žijí na území Olomouckého kraje a kteří jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání úřadů práce v tomto regionu (kurzy Čj, kurzy PC, Kurzy pracovní integrace, motivační kurzy, individuální poradenství atd.).¹⁹

Více podrobností k tomuto projektu lze nalézt na www.soze.cz.

Toto je opravdu jen velmi stručný výčet projektů realizovaných známějšími NNO. Řadu dalších projektů realizují i malé a méně známé NNO a občanská sdružení prostřednictvím různých poraden či poskytováním dobrovolnické služby.

¹⁷ Dostupné na URL: <http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=73&lang=cs>, citováno dne 21. 1. 2009.

¹⁸ Dostupné na URL: <<http://www.meta-os.cz/pic/10-nase-sluzby-socialni-poradenstvi.aspx>>, citováno dne 21. 1. 2009.

¹⁹ Dostupné na URL: <<http://www.soze.cz/showpage.php?name=proj5>>, citováno dne 21. 1. 2009.

2.3 Cílová skupina Koncepce integrace cizinců na území ČR

Za cílovou skupinu v rámci Koncepce integrace cizinců na území České republiky jsou obecně považováni dlouhodobě legálně usazení cizinci, kteří žijí na území ČR nejméně po dobu jednoho roku. Uvedené skupině cizinců by měl být umožněn přímý a plnohodnotný přístup k opatřením na podporu jejich integrace, uplatňovaným vládou České republiky v rámci Koncepce integrace cizinců na území ČR.²⁰ V odborné literatuře se často setkáváme se zjednodušováním a zužováním problematiky pobytu cizinců na území ČR, často je pozornost věnována jen osobám pobývajícím na území ČR v rámci řízení o azylu.²¹ Tento pohled je však nesprávný a i když jsou z „laického“ hlediska určitě nejznámější skupinou cizinců pobývajících na našem území, tak početně se jedná o poměrně nevýznamnou část ze všech cizinců usazených v ČR. Podle údajů zveřejněných ministerstvem vnitra na území ČR k 31.1.2008 pobývá 438 301 cizinců a pouze 2080 azylantů, tedy osob jimž byl azyl udělen.

Pokud budeme vědět, kým je cílová skupina integrace cizinců tvořena, z jakého důvodu a proč může na území ČR pobývat, budeme schopni v konkrétních případech zásady koncepce integrace cizinců úspěšně aplikovat.

Pro úplnější pochopení pobytové problematiky cizinců na území ČR v celé její šíři je proto zapotřebí seznámit se s tím, jak je vykládán pojem cizinec a jaká je zákonná úprava pobytu cizinců na území ČR. Stručný nástin právních předpisů, podle kterých se pobyt cizinců v ČR řídí, a kategorie cizinců, se kterými se můžeme na území ČR setkat, je uveden v následující kapitole.

²⁰ Dostupné na URL: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2.html>>, citováno dne 2. 2. 2009.

²¹ Např. VALENTA, M. a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003.

3 PRÁVNÍ PŘEDPISY UPRAVUJÍCÍ POBYT CIZINCŮ NA ÚZEMÍ ČR

Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.²² Podle tohoto ustanovení můžeme cizince, kteří legálně pobývají na území ČR, rozdělit do několika skupin, jejichž právní postavení na území ČR je zakotveno ve dvou zákonech. Podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, se řídí dvě, asi nejpočetnější, skupiny cizinců pobývajících v ČR. Jedná se o občany Evropské unie a jejich rodinné příslušníky a státní příslušníky tzv. třetích států - tj. států, které nejsou členskými státy Evropské unie a ani členy Evropského hospodářského prostoru. Další kategorií cizinců, kteří pobývají na území naší republiky, jsou žadatelé o mezinárodní ochranu buďto formou doplňkové ochrany anebo formou azylu. Pobyt těchto cizinců na území ČR se řídí dle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu.

Tyto dva výše uvedené zákony jsou pro pobyt cizinců základními normami a z jednotlivých ustanovení těchto zákonů pak vychází právní ustanovení zákonů jiných (např. živnostenský zákon, školský zákon, zákon o zaměstnanosti aj.), upravujících konkrétní problematiku, které se daný zákon týká. Úplný přehled právních norem, které souvisí s pobytem cizinců na území ČR, je možné nalézt na internetových stránkách MV.²³

Výkon a dohled státní správy v oblasti povolování a pobytu cizinců zajišťuje Ministerstvo vnitra ČR prostřednictvím Policie ČR, Služby cizinecké policie a prostřednictvím Odboru azylové a imigrační politiky MV.

3.1 Cizinci pobývající na území ČR dle z. č. 326/1999 Sb.

3.1.1 Občané EU

Občané evropských států pobývající dlouhodobě na území ČR mají díky členství České republiky v EU a díky platným mezinárodním smlouvám, kterými je ČR

²² § 1 z. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

²³ Dostupné na URL: <<http://www.mvcr.cz/clanek/sluzby-pro-verejnost-informace-pro-cizince-pod-min-ky-vstupu-a-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky.aspx>>, citováno dne 6. 2. 2009.

vázána, právní postavení, které se příliš neliší od postavení občana ČR. Zákon č. 326/1999 Sb., této skupině osob umožňuje pobyt v ČR formou přechodného pobytu. Policie ČR na žádost občana EU vydá po předložení předepsaných náležitostí potvrzení o přechodném pobytu, které formálně umožňuje pobyt občanům EU, pokud chtějí na území ČR pobývat po dobu delší 90 dnů. Vyřízení tohoto pobytu není pro občana EU povinné, ovšem je vyžadováno ze strany orgánů státní správy a samosprávy, vyžadují jej i soukromé subjekty a finanční instituce. Po uplynutí 5 let přechodného pobytu má občan EU právo požádat ministerstvo vnitra o udělení povolení k pobytu trvalému²⁴.

Přechodný i trvalý pobyt občana EU na území ČR může policie po splnění zákonných podmínek ve správním řízení zrušit.

V současné době jsou největší skupinou občanů EU, která pobývá na území ČR v rámci přechodného pobytu občané SR. K 31. 12. 2007 pobývalo na území ČR podle údajů ČSÚ 67 889 státních příslušníků SR.²⁵

3.1.2 Státní příslušníci třetích států

Zákonná úprava pobytu státních příslušníků třetích států je již výrazně komplikovanější. Pro vstup a pobyt osob pocházejících z těchto zemí na území ČR je vyžadována vízová povinnost. Vzhledem k tomu, že většina tzv. třetích států má nižší ekonomickou úroveň a migrace z těchto zemí je ponejvíce motivovaná zejména ekonomickými důvody, má Česká republika a stejně tak i ostatní státy Evropské unie snahu pomocí vízové povinnosti omezovat příliv nekvalifikované pracovní síly a chránit tak svůj pracovní trh a sociální systém.

Cizinec pocházející ze země, která není členem EU, ani členem Evropského hospodářského prostoru a který má zájem pobývat po dobu delší než 90 dnů, musí žádat o prvotní vízum pro konkrétní účel, které mu umožní vstup na území ČR na zastupitelském úřadě ČR v zahraničí a tuto žádost musí doložit předepsanými náležitostmi. Teprve poté, co vízum k pobytu nad 90 dní obdrží, je oprávněn

²⁴ Volně dle z. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

²⁵ Dostupné na URL: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>, citováno dne 6. 2. 2009.

na území vstoupit a v ČR dlouhodobě pobývat. Platnost tohoto víza je časově omezena podle toho, za jakým účelem na naše území vstoupil. Tímto účelem může být např. zaměstnání, podnikání či sloučení rodiny, ale rovněž i vědecký výzkum či studium. Před skončením platnosti tohoto víza je cizinec, pokud má zájem na území ČR dále pobývat a účel jeho pobytu nadále trvá, oprávněn žádat policii o udělení dlouhodobého pobytu na území ČR. Platnost tohoto povolení je však rovněž časově omezena podle účelu, za jakým bylo povolení vydáno a cizinec musí o prodloužení tohoto pobytu vždy před jeho skončením žádat policii a předkládat za tímto účelem předepsané náležitosti. Stejně jako občan EU i cizinec ze třetí země může po uplynutí 5 let dlouhodobého pobytu na území ČR žádat ministerstvo vnitra o povolení pobytu trvalého.²⁶

V případě, že cizinec nedodrží pobytový režim, či neplní účel, za jakým mu byl pobyt na území ČR povolen, může policie tento ve správním řízení zrušit a pobyt cizince na území ČR ukončit. Cizinec je v takovém případě povinen území republiky opustit, jinak se vystavuje riziku, že proti němu bude zahájeno trestní řízení pro spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí.

K 31. 5. 2008 bylo orgány cizinecké policie evidováno celkem 126613 občanů Ukrajiny, druhou nejpočetnější skupinou pobývajících na území ČR jsou státní příslušníci Vietnamu, kterých bylo evidováno k témuž datu 55 991.²⁷

3.1.3 Cizinci pobývajících na území ČR dle z. č. 325/1999

Zákon č. 325/1999 Sb., upravuje podmínky vstupu a pobytu cizince, který projeví úmysl požádat Českou republiku o mezinárodní ochranu formou azylu nebo doplňkové ochrany na území ČR, a pobyt azylanta nebo osoby požívající doplňkové ochrany na území. Azylantem se rozumí cizinec, kterému byl podle tohoto zákona uložen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.²⁸

²⁶ Volně dle z. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

²⁷ Dostupné na URL <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>, citováno dne 6. 2. 2009.

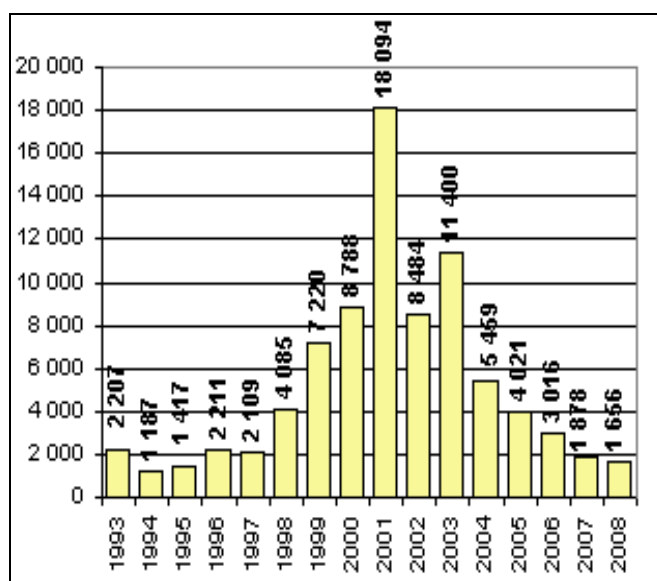
²⁸ § 1 z. č. 325/1999 Sb., o azylu.

- **Mezinárodní ochrana formou azylu**

Mezinárodní ochranu formou azylu lze poskytnout cizinci, který o ni požádá. Z prohlášení o úmyslu požádat o mezinárodní ochranu musí být zřejmé, že cizinec hledá v České republice ochranu před pronásledováním nebo před hrozící vážnou újmou, která by mu hrozila v zemi původu nebo v jeho domovském státě. Typickými žadateli o mezinárodní ochranu byli v devadesátých letech občané bývalé svazové republiky Jugoslávie. Probíhající válečný konflikt byl hrozící vážnou újmou a občané z těchto zemí byli typickými a oprávněnými žadateli o azyl.²⁹

Po vstupu ČR do EU došlo ke zpřísnění azylové politiky a výsledkem byl razantní pokles počtu žadatelů o azyl a v této souvislosti došlo i ke snížení počtu udělených azylů. Na datech uvedených v tabulce č.4 můžeme sledovat vývoj v počtu podaných žádostí o azyl, který vyvrcholil v roce 2001.³⁰

Tabulka 4 – Počet žadatelů o mezinárodní ochranu 1993 – 2008

V kontrastu s hodnotami uvedenými v tabulce 4 jsou údaje o počtech udělených azylů uvedené v tabulce č. 5.³¹ Rozdíly mezi hodnotami v obou tabulkách ukazují, že

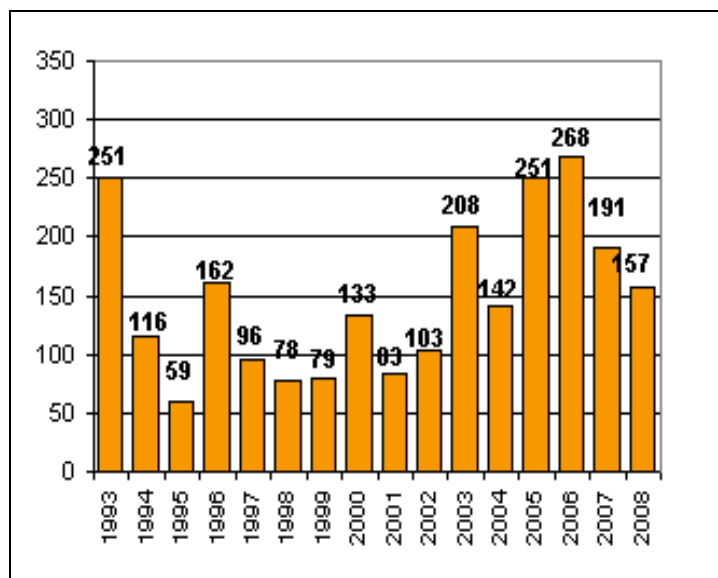
²⁹ Volně dle z. č. 325/1999 Sb., o azylu.

³⁰ Dostupné na URL: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl>, citováno dne 6. 2. 2009.

³¹ Dostupné na URL: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl>, citováno dne 6. 2. 2009.

získání azylu na území ČR není pro cizince nikterak jednoduché a samotné podání žádosti o azyl neznámá, že jej cizinci obdrží. Žadatelé, kteří se snaží prostřednictvím azylové procedury získat neoprávněně povolení k pobytu na území ČR mají jen malou šanci, neboť každá žádost o udělení azylu je posuzována zvlášť a údaje v ní obsažené jsou pečlivě prověřovány.

Tabulka 5 - Počet udělených azylů 1993 –2008

- **Doplňková ochrana**

Doplňková ochrana se udělí cizinci, který nespĺňuje důvody pro udělení azylu, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že v jeho případě jsou důvodné obavy, že pokud by byl cizinec vrácen do státu, jehož je státním občanem, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, do státu svého posledního trvalého bydliště, by mu hrozilo skutečné nebezpečí a že nemůže nebo není ochoten z důvodu takového nebezpečí využít ochrany státu, jehož je státním občanem, nebo svého posledního trvalého bydliště. Doplnková ochrana se poskytuje na dobu určitou a je možné ji prodlužovat. Typickým případem by mohl být občan Iráku - válečný konflikt na území již skončil, udělení azylu tedy není na místě, ale pokračující násilnosti mohou v cizinci vzbuzovat obavy, že mu stát, jehož je občanem, nezaručí ochranu a proto mu může být poskytnuta na území ČR ochrana doplňková.³²

³² Volně dle z. č. 325/1999 Sb. o azylu.

- **Pobyt azylanta na území ČR**

Místo pobytu azylanta na území ČR v průběhu jednotlivých fází azylového řízení a po jeho ukončení je upraveno zákonem a je omezeno na pobývání v zařízeních MV. Zákon o azylu hovoří o azylových zařízeních. Rozumí se tím přijímací středisko, pobytové středisko a integrační azylové středisko. Rozlišení azylových zařízení spočívá v účelu, který jednotlivá střediska plní. Zřizovatelem všech těchto zařízení je Ministerstvo vnitra České republiky. Azylová zařízení provozuje Správa uprchlických zařízení.³³

SHRNUTÍ KAPITOL 1 – 3

V předcházejících kapitolách je možné se v obecné rovině seznámit s pojmem migrace a s dalšími oblastmi, které jsou s migrací spojeny. Ve stručnosti je zde popsán vývoj migrace v ČR a nalezneme zde krátký popis programů řízené migrace, které jsou v ČR realizovány. Další část textu je věnována integraci imigrantů do společnosti a roli vlády ČR v této oblasti. Text pokračuje popisem subjektů integrační politiky v ČR a jednotlivých projektů, které jsou realizovány nestátními neziskovými organizacemi na podporu integrace imigrantů do společnosti. Tato kapitola je zakončena definováním cílové skupiny integrace cizinců tak, jak je vymezena ve vládní Koncepci integrace cizinců na území České republiky. Na toto téma bezprostředně navazuje kapitola další, ve které je popsán legislativní rámec pobytu cizinců na území ČR a jejich rozdělení podle druhu pobytů.

Prostudování této úvodní části by mělo být východiskem k lepší orientaci a k plnému pochopení následující části této práce, která je věnována vzdělávání cizinců v základní škole.

³³ Dostupné na URL <http://www.mvcr.cz/clanek/prubeh-rizeni-o-udelenimezinarodni-ochrany.aspx>, citováno dne 13. 2. 2009.

4 VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ V ČR

Česká legislativa upravuje možnost vzdělávání cizinců pobývajících na území ČR v duchu zásad koncepce integrace cizinců a s jejich vzděláváním počítá. Pro úspěšnou integraci a adaptaci dětí cizinců do společnosti je jedním z nejdůležitějších aspektů odstranění jazykové bariéry prostřednictvím jazykového vzdělávání v základních školách.³⁴ Důležitost zapojení vzdělávání při integraci cizinců do společnosti je obsažena i v Bílé knize vzdělávání - Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR. Podle tohoto dokumentu je vzdělávací soustava jednou z nejvýznamnějších integrujících sil, a to nejenom předáváním sdílených hodnot a společných tradic, ale především zajištěním rovného přístupu ke vzdělávání, vyrovnáváním nerovností sociálního a kulturního prostředí i všech znevýhodnění daných zdravotními, etnickými či specificky regionálními důvody a podporou demokratických a tolerantních postojů ke všem členům společnosti bez rozdílu. Bílá kniha v tomto ohledu upozorňuje i na nezbytnost dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti jazykové přípravy či v multikulturní výchově.³⁵

V současné době je postavení cizinců a možnost jejich vstupu do vzdělávací soustavy ČR v podstatě srovnatelné s podmínkami, které mají občané ČR. Cizincům, kteří plní základní školní docházku na základních školách, je poskytováno vzdělání bezplatně, stejně tak jako ostatním občanům ČR. Rovný přístup mají cizinci i ke školským službám a školnímu stravování. Finanční prostředky jsou přidělovány školám na všechny žáky, včetně cizinců.

Poradenské služby jsou žákům a jejich rodičům ve škole poskytovány stejně jako českým žákům prostřednictvím výchovných poradců nebo školních metodiků.³⁶

Většina cizinců prochází při přijímání do základních i jiných škol standardním přijímacím řízením. Školy přihlížejí k věku žáka, jeho předchozímu vzdělání a znalosti českého jazyka, některým je v souladu s platnými předpisy zkouška z českého jazyka

³⁴ BOBYSUDOVÁ, L. *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2004

³⁵ *Národní program rozvoje vzdělávání v ČR*, dostupné na URL: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf.Bilakniha.pdf>>, citováno 13. 2. 2009.

³⁶ Tématické zpráva ČSI, Rovnost příležitostí pro vzdělávání cizinců v České republice, dostupné na URL: <http://www.csicr.cz/upload/tematicka_zprava__rovnost_prilezitosti_pro_vzdelavani_cizincu_v_CR.pdf>, citováno dne 13. 2. 2009.

promíjena. Vstupní znalost ČJ je ověřována převážně pohovorem nebo jeho kombinací s písemným testem. Školy mají dále možnost neklasifikovat žáka – cizince z předmětu Český jazyk v průběhu prvního roku školní docházky nebo možnost zařadit cizince do nižšího vzdělávacího stupně odpovídajícího úrovni osvojení jazyka.

Pro úspěšné začleňování žáků - cizinců do výuky a do školního prostředí je zásadní zvládnutí českého jazyka. Ve školách jsou proto uplatňovány různé postupy a metody k podpoře výuky českého jazyka, např. individuální vzdělávací plány³⁷, dělená výuka či doučování ČJ. Setkat se můžeme také s vyučováním českého jazyka v rámci nepovinného předmětu či v zájmovém kroužku. Školy mohou také pro hodnocení míry ovládnutí českého jazyka v případě cizinců stanovit zvláštní pravidla.³⁸

Školy nemají za povinnost žáky - cizince doučovat českému jazyku mimořádnou formou studia. Školy, které doučování jazyka touto formou poskytují, získávají prostředky na tyto aktivity prostřednictvím různých grantů nebo ve spolupráci s NNO. Jazyková příprava určená k začlenění těchto dětí do základního vzdělávání v ČR je poskytována bezplatně pouze pro žáky – cizince pocházející z členských států EU a je zajišťována prostřednictvím krajských úřadů. Pro žáky ze zemí EU zákon umožňuje i podporu výuky mateřského jazyka a kultury země jeho původu, zatímco obsah výuky žáků ze třetích zemí je identický s dětmi z ČR a záleží tak jen na obětavosti a zájmu pedagogů, jak se s odlišnou státní příslušností svých žáků vypořádají. Je na zvážení, zda není na místě změnit ustanovení zákona a rozšířit jeho působnost i na cizince z ostatních zemí.³⁹

4.1 Údaje o žácích - cizincích v základních školách

Z údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že ve školním roce 2007/2008 bylo žáků základních škol celkem 844 863 dětí, z čehož 12 963 dětí nebylo státními

³⁷ KAPRÁLEK, K., BĚLECKÝ, Z. Jak napsat a používat individuální vzdělávací program. Praha: Portál, 2004, s. 78

³⁸ BOBYSUDOVOVÁ, L. Cizinec a vzdělávání v České republice. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2004, s. 9.

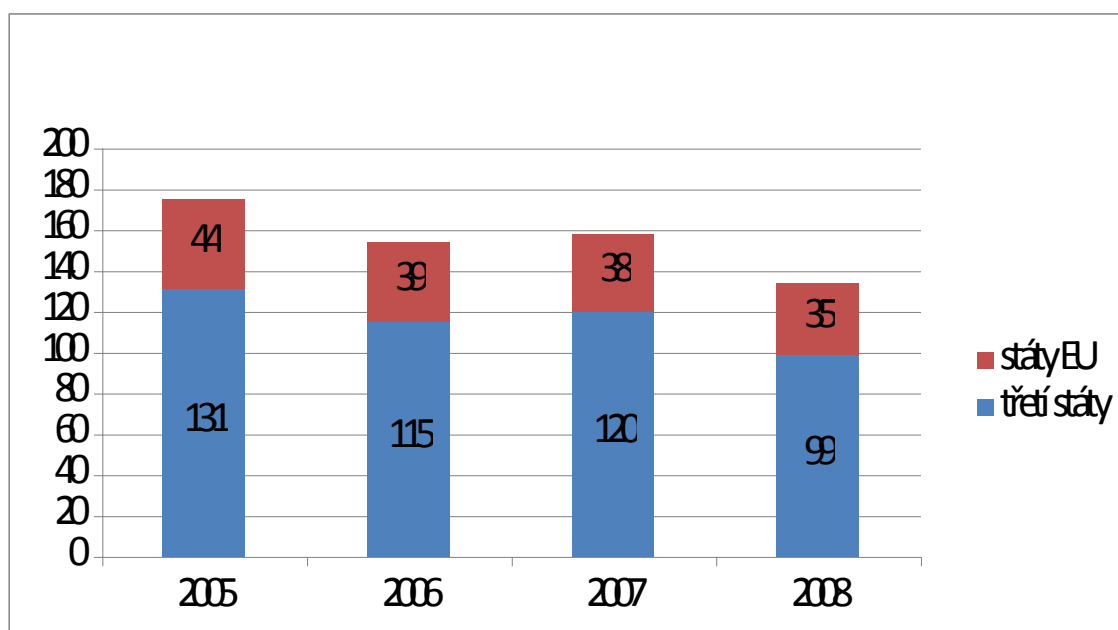
³⁹ Volně dle z. č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školný zákon)

občany ČR. Nejčastěji se jedná o občany Vietnamu (26,0 %), Ukrajiny (22,8 %), Slovenska (18,9 %) a Ruska (7,0 %).⁴⁰

Na území města Olomouc a v jeho správním obvodu je ve školním roce 2008-2009 podle údajů magistrátu města Olomouce evidováno celkem 119 žáků - cizinců, kteří dochází celkem do 29 škol, z tohoto počtu je nejvíce škol s žáky - cizinci na území města Olomouc. Nejvíce žáků s jinou státní příslušností dochází do ZŠ Holečkova v Olomouci - celkem 15 žáků, více než 10 žáků - cizinců chodí do ZŠ Heyrovského, ZŠ Hálkova a ZŠ 8. května.

Počty žáků - cizinců za období od roku 2005 na celém území okresu Olomouc podle údajů odboru školství Olomouckého kraje jsou uvedeny v tabulce č. 6.

Tabulka č.6 Počty žáků – cizinců v základních školách okresu Olomouc

4.2 Legislativní úprava vzdělávání cizinců v ČR

Nárok osob, které nejsou státními občany České republiky, na přístup ke vzdělávání je zakotven v zákoně č. 561/2004 Sb. (tzv. školský zákon). Zde je v § 20 vymezen okruh osob a rozsah vzdělávání, ke kterému mají přístup. Novelou školského zákona č. 343/2007 Sb., byla odstraněna podmínka prokázání oprávnění

⁴⁰ Dostupné na URL: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani>, citováno dne 14. 2. 2009.

k pobytu a přijetí cizince ve věku povinné školní docházky do základní školy již nyní není podmíněno prokázáním jeho oprávnění k pobytu na území ČR. Smyslem této novely je naplnit právo dítěte na bezplatné základní vzdělávání bez ohledu na to, zda na našem území pobývá oprávněně nebo neoprávněně, tak jak je toto právo deklarováno v Úmluvě o právech dítěte. Základní školy již nemají právo při přijímání dětí ke vzdělávání posuzovat oprávněnost jejich pobytu na území ČR.⁴¹

Metodicky samostatně je ošetřena oblast vzdělávání dětí – azykantů umístěných v pobytových zařízeních ministerstva vnitra. Tuto oblast upravuje metodický pokyn ministerstva školství č. 10.149/2002-22 k zajištění povinné školní docházky žadatelů o azyl pobývajících v azylových zařízeních.⁴²

Specificky je upraveno vzdělávání státních příslušníků tzv. tradičních menšin, které jsou oficiálně uznanými etnickými menšinami na území ČR. Tyto menšiny mají právo dle § 11 z.č. 273/2001 Sb., při zachování určitých počtů dětí, na vzdělávání dětí v jejich mateřštině a systém škol s odlišným vyučovacím jazykem je funkčním nástrojem jejich integrace do společnosti při současném zachování národního podvědomí a kulturní jedinečnosti.⁴³

Současná legislativní úprava vzdělávání cizinců plně respektuje právo dětí - cizinců na zajištění školní docházky a vychází jim vstříc v celé řadě oblastí. Plně jsou respektovány závazky vyplývající České republice z platných mezinárodních smluv a deklarací. Školský systém je dnes nastaven tak, aby každý cizinec, který se účastní základního vzdělávání, měl stejná práva a povinnosti jako každý občan ČR a aby přitom byla respektována kulturní i etnická identita každého žáka.

⁴¹ z. č. 343/2007 Sb., kterým se mění z. č. 561/2004 Sb. (školský zákon), dostupné na URL: <http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon>, citováno dne 14. 2. 2009.

⁴² Dostupné na URL: <http://aplikace.msmt.cz/DOC/6-2002.doc>, citováno dne 14. 2. 2009.

⁴³ Volně dle z. č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin.

5 DALŠÍ ASPEKTY SOUVISEJÍCÍ SE VZDĚLÁVÁNÍM CIZINCŮ

System vzdělávání cizinců byl ve své dřívější podobě terčem kritiky různých organizací, které se zabývají pobytem a integrací cizinců v ČR. Kritizován byl nedostatek informací o možnostech vzdělávání, kritizována byla také povinnost prokazování legality pobytu na území ČR a nedostatečnost profesní přípravy a metodického vedení učitelů v oblasti jazykové výuky a vzdělávání dětí cizinců.⁴⁴

Dle současné právní úpravy jsou již tyto nedostatky odstraněny a dnes můžeme říci, že situace cizinců ve vztahu k českému školství se výrazně zlepšila. Zvyšující se počty cizinců v českých školách však přináší pedagogům problémy jiného rázu, spočívající ponejvíce v řešení technických otázek spojených se školní docházkou dětí - cizinců a s jazykovou bariérou při vzájemné komunikaci škol s rodiči těchto žáků.⁴⁵

5.1 Dostupnost informací o možnostech vzdělávání

S rozvojem informačních technologií se dostupnost informací o veškerých problémech souvisejících se vzděláváním a s pobytem na území ČR výrazně zlepšila. Pod záštitou MPSV ČR a ve spolupráci s nevládními neziskovými organizacemi vznikl (dále jen NNO) internetový portál „Doma v ČR“, kde se cizinec v několika jazykových mutacích může dovědět vše, co potřebuje k životu v ČR znát. Komplexní informace o možnostech vzdělávání je možné získat např. i na internetovém portálu veřejné správy na adrese www.gov.cz, nebo na webových stránkách www.cizinci.cz. Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR byla ke zlepšení informovanosti cizinců pobývajících v ČR rovněž vydána v několika jazykových mutacích informační publikace, která je zdarma distribuována státními úřady a NNO.⁴⁶ Za nedostatek lze považovat malé množství volně dostupných, konkrétních informací o jednotlivých školských institucích a o možnostech přístupu k nim ve městech a obcích, kde jsou cizinci hlášeni k pobytu.

⁴⁴ RADOSTNÝ, L. *Cizinci a jejich vzdělávací potřeby a bariéry*, dostupné na URL: <<http://www.migra.ceonline.cz/e-knihovna/?x=2067047>>, citováno dne 14. 2. 2009.

⁴⁵ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha : Triton, 2006, s. 111 – 136.

⁴⁶ Dostupné na URL: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=346>>, citováno dne 14. 2. 2009.

Bohužel, přes snahu všech zainteresovaných institucí se pro mnohé cizince pramenem informací nestávají oficiální informační zdroje, ale rady druhých, na území již déle pobývajících cizinců. V takovýchto komunitách často kolují nepřesné či zcela mylné informace a může tak snadno docházet ke kolizním situacím vycházejícím z nepřesné interpretace či nepochopení souvislostí, případně z neznalosti platných českých zákonů.

5.2 Ověřování legálnosti pobytu žáků – cizinců

Dle školského zákona školy již nezjišťují legálnost pobytu cizinců na území ČR při zápisu dětí do škol.⁴⁷ V této souvislosti je však zapotřebí apelovat na ředitele škol, aby v rámci přijímacího řízení důkladně ověřovali údaje, které jim rodiče žáků, kteří na území nepobývají legálně, poskytnou a snažili se o častější styk s těmito cizinci. Pobyt těchto cizinců na území ČR je často spojen s migrací po území ČR, cizinci se snaží svůj pobyt na území naší republiky tajit a od tohoto stavu se pak můžou odvíjet problémy např. s neomluvenými absencemi žáků nebo s čerpáním finančních dotací poskytovaných na žáka orgány státní správy.

Tito žáci se díky většinou nepříznivé ekonomické situaci svých rodičů pohybují na hraně sociálního vyloučení a zde je pak na místě otázka, zda má škola spolupracovat s orgány sociálně právní ochrany dětí a zajistit tak dětem lepší životní podmínky, či má škola hledat možnosti jak jinak těmto žákům a jejich rodičům pomoci. V případě kontaktu s cizinci, kteří nemají žádný povolený pobyt na území ČR, je pro školy určitě přínosná spolupráce s některou z neziskových organizací, které se cizinci v ČR dlouhodobě zabývají a které mají u cizinců vyšší kredit než orgány státní správy.

⁴⁷ § 20 z. č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

5.3 Komunikace školy s cizinci a zapojení rodičů - cizinců do života škol

Jedním z praktických pedagogických problémů, se kterými se pedagogové a vedení škol každodenně setkávají, je komunikace s rodiči žáků – cizinců.⁴⁸ Na rozdíl od dětí, které mnohdy již do školy přicházejí s určitou jazykovou výbavou, je komunikace s jejich rodiči mnohem komplikovanější. Znalost českého jazyka mají často na základní úrovni a před řediteli škol nebo jednotlivými pedagogy tak stojí nelehký úkol spočívající v řešení organizačních a didaktických záležitostí souvisejících se školní docházkou. Musí překonávat jazykovou bariéru a přitom rodiče žáků neodradit od další spolupráce se školou a vyvolat v nich příznivý dojem tak, aby vůči škole nezaujali nepřátelský postoj, neboť postoj rodičů ovlivňuje podle J. Průchy⁴⁹ postavení dětí - cizinců v českých školách a dokonce i práci učitelů s nimi.

Zajímavým specifikem této situace je skutečnost, že často není možné vést vzájemnou komunikaci mezi školou a rodičem jinak, než prostřednictvím dítěte, které český jazyk mnohdy jako jediné z celé rodiny ovládá. S tímto stavem se můžeme velmi často setkat zejména u vietnamských rodin.

Zapojení rodičů do života školy je rovněž důležitým integračním prvkem a snaha školy může být pro rodiče - cizince motivačním stimulem a pomoci mu se zapojováním do občanské společnosti. V mnohých případech se pak může stát rodič - cizinec pro školu přínosem např. díky svým jazykovým schopnostem a ochotě vést jazykový kroužek.

Spokojenost rodičů - cizinců se vzděláváním svých dětí a to, jak a zda vůbec jsou v kontaktu se školami, do kterých jejich děti chodí, a zda komunikují s pedagogy, se v ČR systematicky nezjišťuje a nehodnotí. V odborné literatuře se můžeme setkat pouze s ojedinělými průzkumy spíše lokálního charakteru. Tento stav je dán tím, že neexistuje instituce, která by tato data shromažďovala a pracovala s nimi. Ovšem i kdyby tato data školské úřady či jiné organizace shromažďovaly, jeví se v této souvislosti jako velký problém získat data v potřebném rozsahu a kvalitě. Rodiče - cizinci mají ve velkém množství případů problémy s vyjadřováním a pokud jsou schopni se k problematice vyjádřit, často jsou tato vyjádření vedena snahou

⁴⁸ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha : Triton, 2006, s. 128.

⁴⁹ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha : Triton, 2006, s. 136.

nezměnit přístup pedagogů ke svým dětem a z tohoto důvodu se vyjadřují pouze v pozitivním duchu, o problémech se nezmiňují.

5.4 Úprava školního prostředí ve vztahu ke vzdělávání žáků - cizinců

Přizpůsobování školního prostředí žákům - cizincům není v českých školách na rozdíl od škol zahraničních věnována větší pozornost. Školy se snaží přizpůsobovat a upravovat své prostředí a školní klima požadavkům všech žáků a v tomto ohledu na odlišnou státní příslušnost nehledí. Otázkou, kterou literatura v ČR neřeší, zůstává, zda a jaký má školní prostředí vliv na úspěšnou edukaci žáků, kteří pochází z odlišného kulturního a jazykového prostředí. Vzhledem k tomu, že odborná literatura obecně vlivu školního klimatu ve vztahu k úspěšnému průběhu školního vzdělávání přikládá poměrně velkou důležitost⁵⁰, je pravděpodobné že v případě vzdělávání žáků – cizinců bude situace obdobná.

Negativní reakce ze strany žáků - cizinců a jejich rodičů není možné v souvislosti se školním prostředím nalézt v žádné z publikací, které se cizinci v českých školách zabývají. Z tohoto faktu můžeme usuzovat, že pro cizince nejsou změny a přizpůsobování školního prostředí důležité a cizinci je nevyžadují.

⁵⁰ GRECMANOVÁ, H. a kol. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex. 2003. s. 51

6 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ V OBLASTI JAZYKOVÉ A MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

Další vzdělávání pedagogů nabízí mnoho různých institucí. Na centrální a krajské úrovni působí příspěvková organizace MŠMT ČR Národní institut pro další vzdělávání. Prostřednictvím tohoto institutu jsou realizovány např. projekty MEJA, Brána jazyků, Jaro, Jazyky hrou, které jsou zaměřeny na zlepšování jazykové vybavenosti pedagogů.⁵¹

Ministerstvem školství je každoročně vypisováno výběrové dotační řízení na projekty v Programu podpory vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy, kde je dána možnost školám, státním i nestátním organizacím získat po zpracování konkrétního multikulturního projektu prostředky pro jeho realizaci.⁵²

6.1 Další vzdělávání pedagogů v oblasti jazykové přípravy

V současné době je jediným probíhajícím projektem projekt Brána jazyků. V období od roku 2008 do roku 2013 je realizován prostřednictvím krajských pracovišť NIDV v Královehradeckém a Karlovarském kraji.

- **Brána jazyků**

Projekt má pomoci řešit celkově nízkou úroveň znalosti cizích jazyků u pracovníků ve školství a neuspokojivou situaci ve výuce cizích jazyků na školách. Je určen pro učitele 1. i 2.st. ZŠ a SŠ a další pedagogické i odborné pracovníky ve školství, s výjimkou mateřských škol.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. Účast v projektu je bezplatná. Program Brána jazyků

⁵¹ Dostupné na URL: <<http://nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/narodni-projekt-brana-jazyku.ep/>>, citováno dne 16. 2. 2009.

⁵² Dostupné na URL :<<http://www.zkola.cz/zkedu/management/dotaceagranty/ostatnigranty/28562.aspx>>, citováno dne 16. 2. 2009.

zatím úspěšně absolvovalo 5 348 absolventů v 425 skupinách. Největší skupinu absolventů tvoří učitelé anglického jazyka.⁵³

6.2 Další vzdělávání pedagogů v oblasti multikulturní výchovy

Projekty podporující multikulturní vzdělávání jsou spíše doménou NNO, které je vytváří za finanční podpory státu a nabízí je školám. Příkladem můžou být projekty Varianty, nebo Jeden svět na školách, realizované nadací Člověk v tísni či Putování s Carly realizované Multikulturním centrem Praha.

Národní institut pro další vzdělávání se v oblasti multikulturního vzdělávání prezentuje např. kurzem Vhledy do multikulturní psychologie a multikulturní výchovy, který je realizován KVIC v Novém Jičíně.⁵⁴

- **Varianty**

Vzdělávací program Varianty společnosti Člověk v tísni všestranně podporuje zavádění interkulturálního a globálního rozvojového vzdělávání do českého školství. Program Varianty funguje od roku 2001 a poskytuje možnost dalšího profesního vzdělávání nejen současným či budoucím pedagogům a profesionálům v oblasti vzdělávání, ale i dalším profesním skupinám a zájemcům o témata IKV a GRV.⁵⁵

- **Jeden svět na školách**

Program primárně určený žákům a studentům na základních a středních školách. Pomocí dokumentárních filmů a dalších audiovizuálních prostředků přispívá k odstraňování předsudků, xenofobie, rasové a národnostní nesnášenlivosti.⁵⁶

V rámci projektu jsou pro základní a střední školy vytvářeny soubory výukových materiálů obsahující dokumentární filmy, didaktické a metodické příručky

⁵³ Národní projekt Brána jazyků : rozvoj specifických kompetencí pedagogických a odborných pracovníků ve školství za účelem zkvalitňování vzdělávání na ZŠ, SŠ, VOŠ. Praha : Národní institut pro další vzdělávání, 2006.

⁵⁴ Dostupné na URL: <<http://www.kvic.cz/dvpp/>>, citováno dne 16. 2. 2009.

⁵⁵ Dostupné na URL: <<http://www.varianty.cz/>>, citováno dne 16. 2. 2009.

⁵⁶ Dostupné na URL: <<http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=2>>, citováno dne 16. 2. 2009.

pro pedagogy a časopis Link⁵⁷ určený pro studenty. Pro získání dovednosti efektivně integrovat uvedenou problematiku do výuky zároveň probíhají semináře pro pedagogy.

Zajímavý je projekt NNO Poradenské a informační centrum pro vzdělávání mladých migrantů podpořený MŠTV a úřadem vysokého komisaře pro uprchlíky při OSN.

- **Putování s Carly**

Jedná se o vzdělávací projekt určený pedagogům a dětem prvních až třetích ročníků základní školy a posledního ročníku školy mateřské. Carly je animovaný film vypravující příběh malého děvčátka, které se vlivem tragických okolností ocitne na útěku z domova. Film seznamuje nenásilnou formou malé diváky s osudy uprchlíků a je východiskem pro různé aktivity nejen na téma migrace. Součástí výukového materiálu je i metodická příručka pro učitele usnadňující práci s filmem, která nabízí i aktivity na téma hodnoty, emoce a tolerance.⁵⁸

6.3 Příprava budoucích učitelů na vzdělávání žáků – cizinců

Příprava budoucích učitelů na vzdělávání žáků - cizinců v průběhu vysokoškolského studia je na českých vysokých školách orientována na získávání a osvojování multikulturních kompetencí. Příprava pedagogických pracovníků přímo pro vzdělávání cizinců dosud neprobíhá. Budoucí pedagogové by měli být schopni sami se orientovat v multikulturální realitě společnosti a teprve potom mohou dopomáhat žákům k osvojování těchto kompetencí.⁵⁹ P. Morvayová⁶⁰ uvádí, že pregraduální příprava pro potřeby multikulturní společnosti by měla zejména vést

⁵⁷ Dostupné na URL: <<http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=32>>, citováno dne 16. 2. 2009.

⁵⁸ Dostupné na URL: <<http://www.meta-os.cz/pic/12-nase-sluzby-projekty.aspx>>, citace dne 16. 2. 2009.

⁵⁹ HLADÍK, J. Multikulturní výchova v pregraduální přípravě budoucích pedagogů: In *Škola, žák a učitel v multikulturním prostředí*, sborník příspěvků z elektronické vědecké konference. Ústí n. Labem: UJE.P, 2006, s. 8.

⁶⁰ MORVAYOVÁ, P. Vymezení role terciálního vzdělávání v přípravě budoucích pedagogů pro multikulturní prostředí vzdělávacích zařízení: In *Škola, žák a učitel v multikulturním prostředí*, sborník příspěvků z elektronické vědecké konference. Ústí n. Labem: UJEP, 2006, s. 56.

pedagoga k tomu, aby se přestal vnímat jako element, který stanovuje normy chování a aby nevyžadoval plné přizpůsobení se normě života většinové společnosti. K úspěšnému osvojení multikulturních kompetencí a následně k úspěšné realizaci v předmětu multikulturní výchova je podle J. Průchy⁶¹ zapotřebí především získat přehled o základních pojmech a koncepcích multikulturní výchovy. Studenti také potřebují vědět, z čeho studovat a kde čerpat informace a pomoc k multikulturní výchově.

Výuka v předmětu multikulturní výchova není na vysokých školách v ČR organizována podle jednotného schématu a liší se podle jednotlivých škol a dle jejich orientace. Společnost Člověk v tísni provedla v roce 2008 výzkum zaměřený na úroveň výuky průřezového tématu multikulturní výchova. Zjištění vyplývající z tohoto výzkumu ukazují, že toto téma je na vysokých školách vyučováno jen v omezeném rozsahu a nejednotně. Většina kurzů je určena pouze studentům určitých oborů a jsou kapacitně omezené. Ostatní studenti nemají možnost seznámit se během své přípravy s tímto tématem⁶². Nabízené kurzy multikulturní výchovy se významně liší svým pojetím, formou, obsahem a vycházejí z teoretických východisek.

Jako pozitivní fakt je však třeba vnímat skutečnost, že 80 % respondentů z řad pedagogických pracovníků, kteří se zúčastnili zmíněného výzkumu uvedlo, že se stále zlepšuje dostupnost materiálů vhodných k výuce multikulturní výchovy.

Mimo základních odborných zdrojů, jako např. publikací J. Průchy o multikulturní výchově, vysokoškolských skript a odborných sborníků jsou pedagogickým pracovníkům k dispozici publikace orgánů státní správy (např. český statistický úřad nebo česká správa sociálního zabezpečení). Významnou pomoc učitelům poskytují v tomto směru i NNO, které se problematice multikulturního vzdělávání systematicky věnují. Zde stojí za zmínku velmi kvalitní projekt Varianty společnosti Člověk v tísni⁶³ či nabídka Multikulturního centra Praha.⁶⁴

⁶¹ PRŮCHA, J. Multikulturní výchova; problémy spojené s její realizací. Dostupný na URL: <<http://www.rvp.cz/clanek/276/32>>, citováno dne 17. 2. 2009.

⁶² Analýza kurzů MKV pro budoucí pedagogy na českých vysokých školách. Dostupné na URL: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=15&news=135>>, citováno dne 17. 2. 2009.

⁶³ Dostupné na URL: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=3>>, citováno dne 17. 2. 2009.

⁶⁴ Dostupné na URL: <<http://www.mkc.cz/cz/multikulturni-vzdelavani.html>>, citováno dne 17. 2. 2009.

6.4 Realizace multikulturní výchovy na Univerzitě Palackého v Olomouci

S výukou multikulturní výchovy se student pedagogické fakulty Univerzity Palackého může setkat v předmětu Žák sekundární školy, kde je jedna z přednášek zaměřena na etnicky odlišné žáky a jejím obsahem jsou především statistické a demografické údaje o těchto žácích, charakteristiky jednotlivých etnik a specifika práce s nimi. Z nabídky povinně volitelných předmětů si student učitelství může vybrat předmět Výuka žáka s odlišným mateřským jazykem.

Studenti oboru Pedagogika - sociální práce se při svém studiu setkají s předmětem Aktuální otázky multikulturální společnosti a předmět Multikulturní výchova je vyučován např. v oborech Pedagogika - sociální práce či Vychovatelství nebo v oboru Speciální pedagogika předškolního věku. Na katedře společenských věd mají studenti možnost studia v předmětu Multikulturalita - interkulturní vzdělávání.⁶⁵

⁶⁵ PLISCHKE, J. *Výuka žáka s odlišným mateřským jazykem z hlediska přípravy učitele*. Olomouc: Univerzita Palackého. 2008, s.27.

7 TÉMATICKÉ ŠETŘENÍ ČESKÉ ŠKOLNÍ INSPEKCE

Na základě zadání MŠTV Česká školní inspekce prováděla od roku 2005 inspekční činnost tématicky zaměřenou na vzdělávání cizinců.⁶⁶ Cílem inspekce bylo získat poznatky o zajištění rovnosti příležitostí ke vzdělávání žáků – cizinců v českých školách.

Inspekce probíhaly ve všech krajích, ve školách s nejvyššími počty žáků – cizinců. Žádná škola nebyla hodnocena dvakrát. V průběhu inspekcí bylo v ČR posuzováno celkem 59 základních škol.

Hodnoceny byly postupy škol při zařazování cizinců do vzdělávání, předpoklady škol ke vzdělávání cizinců a výsledky vzdělávání cizinců.

V oblasti personálního zajištění výuky žáků - cizinců, stejně jako v materiálním zázemí škol, nebyly v průběhu sledovaného období zjištěny žádné zásadní nedostatky. Na výuce žáků - cizinců se podílely v průměru tři čtvrtiny z celkového počtu učitelů, z nichž 60% bylo schopno se s nimi v počáteční fázi vzdělávání domluvit. Školy podporují další vzdělávání pedagogů v cizích jazycích, motivace učitelů k tomuto typu vzdělávání však nesouvisí jen se vzděláváním žáků cizinců.

V oblasti multikulturního vzdělávání jsou mezi jednotlivými školami značné rozdíly. Na některých školách se v multikulturní výchově vzdělávají pouze výchovní poradci nebo školní metodici, pouze na jediné škole byli v hodnoceném období proškoleni všichni pedagogičtí pracovníci.

Materiální podmínky pro výuku odpovídaly v hodnocených školách běžnému standardu a v žádné škole nebyl zjištěn stav, který by neumožňoval výuku.

Česká školní inspekce hodnotila podporu výuky při osvojování českého jazyka. Ve školním roce 2005 - 2006 poskytovalo 48 % zúčastněných škol příkladnou podporu výuky, v roce následujícím to bylo 34 % navštívených škol. Nedostatečnou

⁶⁶ *Tématické zpráva ČSI - Rovnost příležitostí pro vzdělávání cizinců v České republice*, dostupné na URL: <http://www.csicr.cz/upload/tematicka_zprava_rovnost_prilezitosti_pro_vzdelavani_cizincu_v_CR.pdf>, citováno dne 13. 2. 2009.

podporu podle zjištění ČŠI poskytovaly pouze tři ze všech hodnocených škol.

Inspekční zjištění ukázala, že většina žáků - cizinců se úspěšně dokáže začlenit do života školy a ve výuce dosahuje dobrých výsledků. Potvrzuje se tak přímá souvislost těchto zjištění s jejich motivací k získání plnohodnotného vzdělání.

Podle závěrů tohoto inspekčního zjištění lze začleňování cizinců do života školy včetně rychlého dosažení schopnosti komunikovat v českém jazyce hodnotit ve většině navštívených škol jako úspěšné. Cizinci mají ve srovnání s českými žáky rovné postavení a školy jim poskytují řadu příležitostí k rozvoji jejich osobností.

SHRNUTÍ KAPITOL 4 – 7

Text těchto kapitol je věnován vzdělávání žáků – cizinců v českých školách a oblastem, které s ním úzce souvisí. Najdeme zde informace o legislativní úpravě vzdělávání žáků - cizinců v ČR, text jedné z kapitol se věnuje např. komunikaci mezi školou a rodičem – cizincem a kapitola další je věnována dalšímu vzdělávání pedagogů v oblasti jazykové přípravy a multikulturní výchovy a přípravu budoucích učitelů na vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem. Celá tato část práce je zakončena kapitolou, která seznamuje čtenáře se závěry tématického šetření české školní inspekce, která byla zaměřena na vzdělávání cizinců a která je současně východiskem pro další, praktickou část této práce – průzkum provedený mezi žáky – cizinci a jejich rodiči v okrese Olomouc.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 PRŮZKUM SPOKOJENOSTI ŽÁKŮ - CIZINCŮ A JEJICH RODIČŮ

Praktickou část této práce tvoří výsledky průzkumu, který proběhl mezi žáky - cizinci a jejich rodiči v okrese Olomouc. Cílem tohoto průzkumu bylo ověřit závěry tématického šetření české školní inspekce, které zmiňujeme v předchozí části práce, a zjistit z pohledu žáků - cizinců a jejich rodičů, zda je možné s nimi souhlasit.

Hlavní pozornost byla v průzkumu zaměřena na ta zjištění české školní inspekce, která se týkají začleňování cizinců do života školy a osvojování českého jazyka. Průzkum byl zaměřen na jazykové schopnosti žáků, jejich spokojenost se školním prostředím, obsahem výuky a na další aspekty související se školní docházkou žáků - cizinců. U rodičů žáků - cizinců dotazník zjišťoval jejich jazykové schopnosti, spokojenost s českými školami a zkušenosti se školním životem a komunikací se školami. Průzkum byl realizován mezi cizinci s povoleným pobytem a hlášenými k pobytu na území okresu Olomouc. Průzkum probíhal v období od června 2008 do konce měsíce ledna 2009. V jeho průběhu byli dotazníky osloveni cizinci a jejich děti, které dochází do některé ze základních škol ve správním obvodu města Olomouc. Průzkum záměrně probíhal mimo školní prostředí a anonymně, aby byly omezeny obavy cizinců z případných nepříznivých reakcí hodnocených škol.

Jednotlivé položky dotazníku byly formulovány tak, aby jejich obsah odpovídal věku a schopnostem respondentů. Zohledněna byla skutečnost, že účastníci průzkumu jsou cizinci a je u nich možné předpokládat problémy s pochopením textu v českém jazyce.

Průzkum se zaměřil pouze na žáky - cizince a jejich rodiče ze třetích zemí. Žáci ze zemí Evropské unie nebyli dotazníky osloveni, neboť většina žáků ze zemí EU pochází v okrese Olomouc ze Slovenska a v jejich školní docházce nehraje jazyková a kulturní bariéra významnější roli.

V průběhu průzkumu bylo osloveno 93 žáků a jejich rodičů, kteří dotazníky obdrželi osobně nebo prostřednictvím poštovní služby. Zpět se ke dni 1. února 2009 vrátilo 48 vyplněných dotazníků. Dotazníky se vrátily zpět vyplněné v dostatečném rozsahu a žádný z dotazníků nemusel být vyřazen.

8.1 Dotazník určený žákům - cizincům

První část dotazníku, která je určena žákům - cizincům, tvoří celkem 21 otázek. Dvacet otázek je možné tématicky rozdělit do 6 oblastí, které souvisí se školní docházkou, poslední otázka č. 21 je volná a poskytuje účastníkům průzkumu prostor k samostatnému vyjádření. Dotazník obsahuje v oblastech, ve kterých není možné odpovědi na položené otázky předem předpokládat, otázky otevřené a v oblastech ostatních otázky uzavřené, umožňující účastníkům průzkumu volbu ze dvou či více předem připravených odpovědí.

Otázky jsou záměrně jednoduché, jejich znění je přizpůsobeno jednak věku oslovených respondentů, jednak skutečnosti, že skupinu účastníků průzkumu tvoří žáci základní školy - cizinci, u kterých je možné předpokládat horší porozumění textu psanému v českém jazyce.

Tématické oblasti dotazníku:

1. obecná data o účastnících průzkumu (otázka 1 – 4),
2. oblast jazykového vzdělávání (otázka 5 – 8),
3. oblast spokojenosti se školním prostředím (otázka 9 – 12),
4. oblast zaměřená na obsah učiva ve vztahu k cizinci (otázka 13 – 15),
5. oblast zaměřená na přípravu na vyučování (otázka 15 – 16),
6. oblast mimoškolních aktivit (otázka 17 – 20),

V obecné rovině lze uvést, že účastníci průzkumu s vyplněním dotazníku neměli větší problémy, odpovědi na pokládané otázky jsou jasně označeny a dotazníky jsou v případě uzavřených otázek vyplněny v plném rozsahu. Jiný je stav

u otázky č. 21, kde měli respondenti možnost vyjádřit se volně. Na tuto otázku část účastníků průzkumu neodpověděla.

8.1.1 Vyhodnocení odpovědí na položky dotazníku podle jeho oblastí 1 až 6

Základní utřídění dat z vyplněných dotazníků bylo provedeno tzv. „čárkovací metodou“ a získaná data byla zpracována pomocí programu MS Excel do grafů a tabulek, které jsou uvedeny v následujícím textu.

Oblast 1 - Obecná data o účastnících průzkumu

Cílem otázek č. 1 až 4 bylo získat základní údaje o účastnících průzkumu. Zjistit, jaký je jejich věk, do které třídy a na jaké základní škole dochází, v případě starších dětí zjistit, zda dříve docházely do školy v jiném státě. V tomto dotazníku nebyla sledována státní příslušnost respondentů.

Otázky č. 1 a č. 2 se týkají věku žáků - cizinců a údajů o ročníku ZŠ, do kterého jsou žáci zařazeni. Podle údajů z odevzdaných dotazníků bylo zjištěno, že průzkumu se zúčastnilo celkem 48 dětí ve věku od 7 do 16 let ze 17 škol. Získané údaje jsou zpracovány v tabulce č. 1.

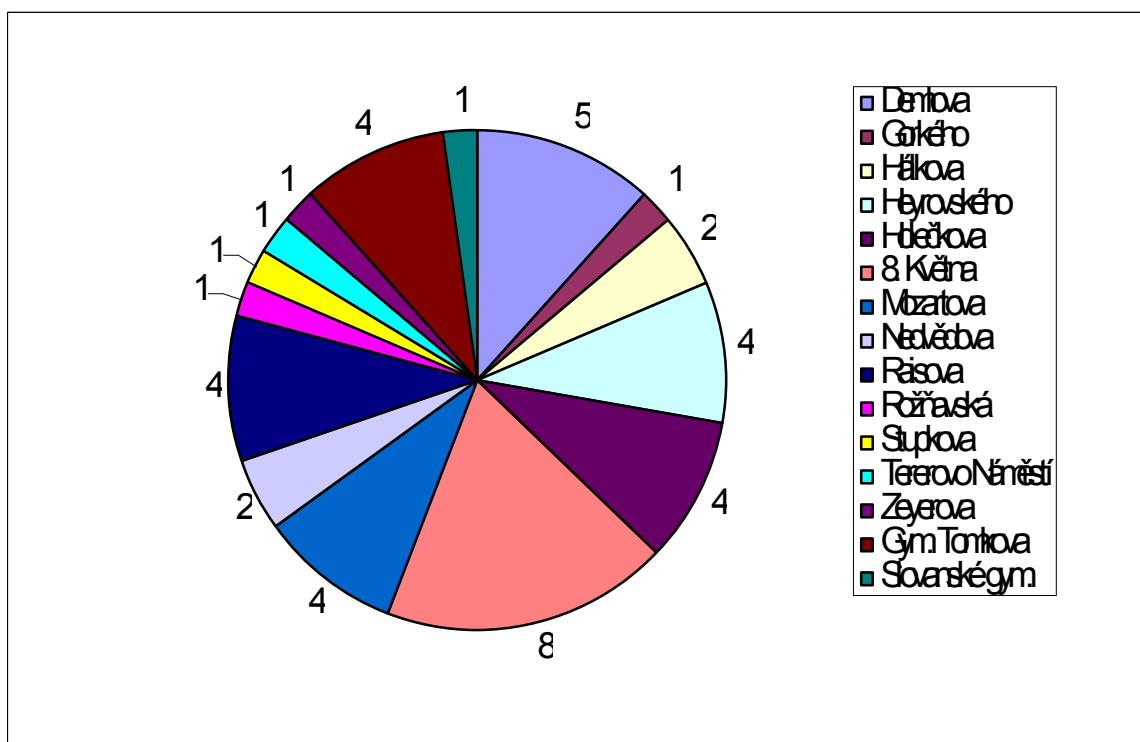
Tabulka č.1 – Údaje o věkovém složení účastníků průzkumu a stupeň ZŠ, který navštěvují

ročník ZŠ	Věk respondentů											celkem
	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
2	0	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	7
3	0	0	1	3	0	0	0	0	0	0	0	3
4	0	0	0	3	2	0	0	0	0	0	0	5
5	0	0	0	0	3	4	1	0	0	0	0	8
6	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
7	0	0	0	0	0	0	2	2	5	2	0	11
8	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	3
9	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1	1	5

Skutečnost, že věk žáků – cizinců ne vždy odpovídá věku, který je v daném školním stupni obvyklý, může nasvědčovat tomu, že ředitelé škol v některých případech využili možnosti, které jim dává metodický pokyn č. č. 21836/2000-11 a zařadili žáka - cizince do nižšího ročníku základní školy.

Otázka č. 3 se týká školy, kterou zúčastnění žáci navštěvují. Z olomouckých základních škol a víceletých gymnázií se do průzkumu zapojilo nejvíce žáků ze ZŠ 8. května – 8 žáků. Celkem se průzkumu zúčastnily děti z 15 škol. Počty žáků z jednotlivých ZŠ jsou uvedeny v grafu č.1.

Graf č. 1 – Základní školy a počty jejich žáků zúčastněných v průzkumu

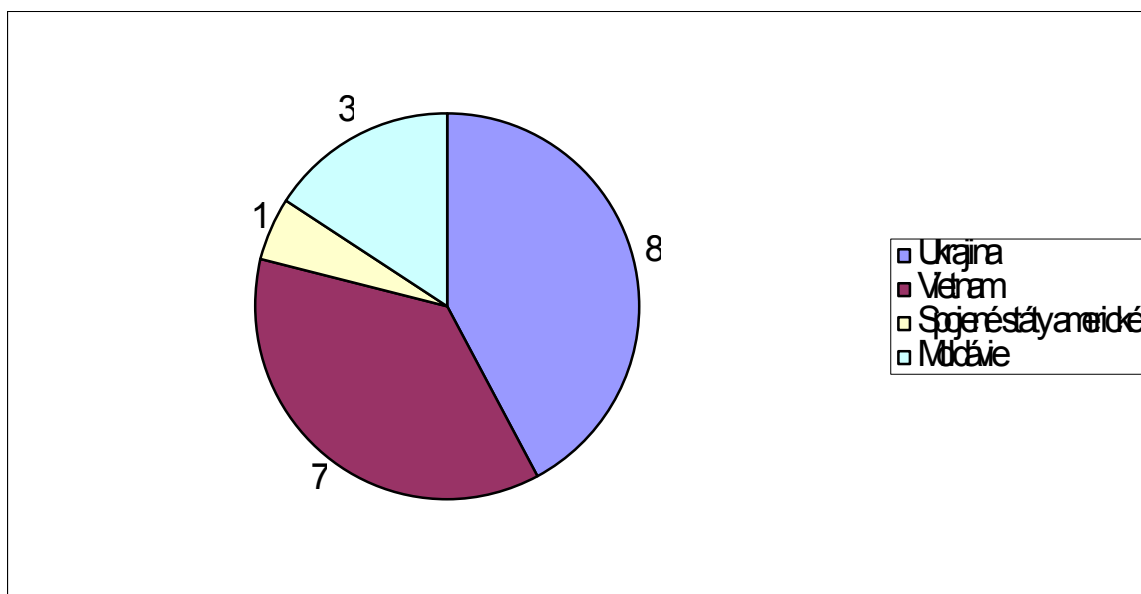
Ze škol okresu Olomouc, mimo města Olomouce, se výzkumu zúčastnili dva žáci ze ZŠ Bohuňovice a jeden ze ZŠ Moravský Beroun.

I když byl průzkum zaměřen na žáky ze základních škol ve správním obvodu Olomouc, vyplněné dotazníky odevzdali i rodiče žáků ze škol v jiných okresech. Vzhledem k tomu, že tyto dotazníky jsou řádně vyplněny a obsahují kvalitní údaje, byly do průzkumu rovněž zahrnuty. K dispozici tak jsou údaje od šesti žáků z Prostějova a od jednoho žáka z Lipníku n. Bečvou.

Otázka č. 4 měla za úkol poskytnout údaje o tom, zda má žák – cizinec již nějaké zkušenosti se školní docházkou a zjistit, v jaké zemi školu navštěvoval. K této otázce

se vyslovilo 19 respondentů. Údaje o zemích, ve kterých dříve navštěvovali základní školu, jsou uvedeny v grafu č. 2.

Graf č. 2 – Přehled zemí, ve kterých respondenti dříve navštěvovali ZŠ

Ačkoli se tedy k této otázce vyjádřila pouze malá část účastníků průzkumu, získané údaje odpovídají datům Českého statistického úřadu o počtech cizinců na základních školách podle státního občanství, které jsou uvedeny na straně 19. Z těchto dat můžeme usuzovat, že skladba žáků s jinou státní příslušností v okrese Olomouc odpovídá skladbě žáků – cizinců v ČR.

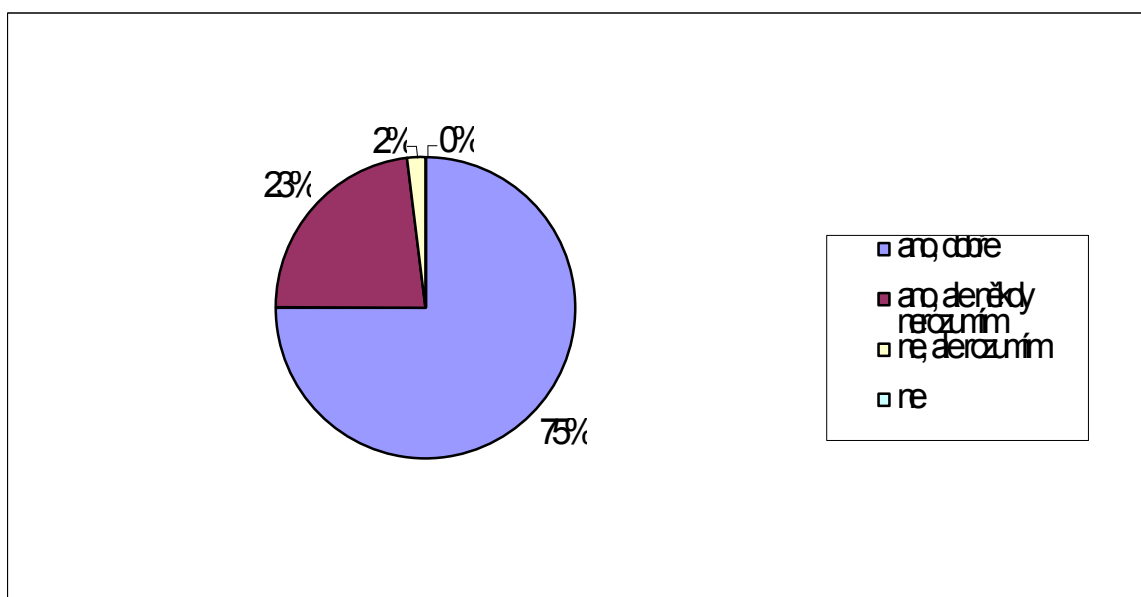
Oblast 2 - Jazykové vzdělávání

Průzkum v této oblasti byl zaměřen na zjištění, jaká je znalost českého jazyka z pohledu žáků – cizinců, na to, zda je pro žáky - cizince potřebné další jazykové doučování a okrajově se tato oblast dotýká využití jazykových kompetencí pedagogů.

• Otázka č. 5 – Umiš česky?

Dotazník k této otázce dětem nabídl výběr ze čtyř možností odpovědí, které byly seřazeny podle stupně osvojení českého jazyka. Výsledky této otázky jsou zpracovány v grafu č. 3.

Graf č. 3 -Výsledky otázky č. 5: Umíš česky?

Z těchto údajů vyplývá, že zvládnutí českého jazyka není pro žáky – cizince žádný zásadní problém, neboť 98 % z nich podle svého vyjádření český jazyk ovládá, i když 23% dotazovaných má někdy v komunikaci problémy. Tato informace je zajímavá i ve vztahu k dalšímu jazykovému vzdělávání pedagogů ve spojitosti s vyučováním žáků s odlišným mateřským jazykem, neboť nastoluje otázky, zda je pro jejich úspěšnou edukaci další jazykové vzdělávání pedagogů nutné.

• Otázka č. 6 - Potřebuješ doučování českého jazyka?

Tato otázka měla za cíl zjistit, zda žáci - cizinci cítí potřebu zlepšování úrovně své znalosti českého jazyka. Na otázku odpovědělo všech 48 respondentů, z nichž 32 žáků - cizinců odpovědělo, že doučování českého jazyka nepotřebují. Grafické zpracování těchto údajů je uvedeno v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2 - Výsledky otázky č. 6: Potřebuješ doučování českého jazyka?

Potřebuješ doučování českého jazyka?	Počet žáků - cizinců
ano	16
ne	32

Pokud tyto data porovnáme s údaji z grafu č. 3, kde je uvedeno, že 75% respondentů ovládá český jazyk dobře, zjistíme že potřebu doučování českého jazyka mají i žáci – cizinci z této skupiny.

• **Otázka č. 7 – Jakým jiným jazykem s tebou učitel mluví?**

Tato otázka byla zařazena do dotazníku proto, aby bylo zjištěno, nakolik učitelé používají při výuce žáka – cizince jiný než český jazyk. To, že učitel při výuce používá pro vzájemnou komunikaci jiný jazyk než český, uvedlo pouze 6 dětí. Zbývajících 42 žáků – cizinců uvedlo, že s nimi učitel hovoří pouze česky.

• **Otázka č. 8 – Jakým jiným jazykem s tebou učitel mluví?**

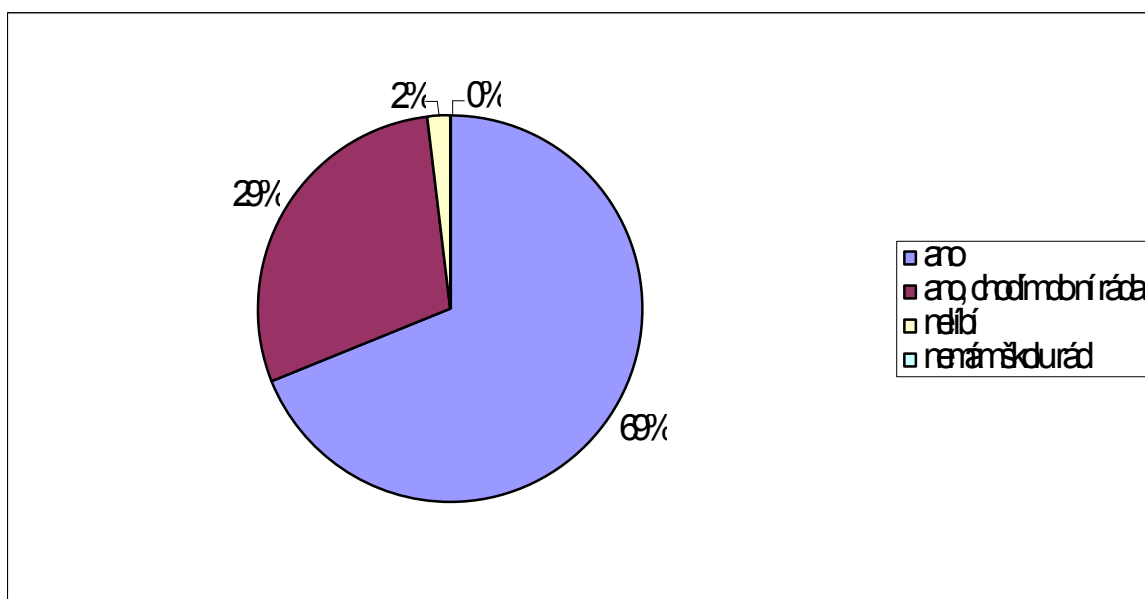
Údaje zjištěné u této otázky pouze doplňují a upřesňují výsledky zjištěné u otázky předchozí. Nejčastěji se žáci – cizinci setkávají při komunikaci s učitelem v jiném než českém jazyce s použitím anglického jazyka (v 5 případech), ve dvou případech se zmiňují o jazyce ruském a německém.

Oblast 3 - Spokojenost se školním prostředím

Otázky č. 9 až 11 byly zaměřeny na spokojenost žáků – cizinců se svou školou a se svými učiteli. V otázkách 9 a 10 žáci vybírali svou odpověď ze čtyř předem daných možností, v otázce 11 pak dostali možnost svého učitele ohodnotit známkou od 1 do 5.

Odpovědi na tuto otázku byly až překvapivě pozitivní. Pouze v jediném případě odpověděl respondent negativně, zbývajících odpovědi byly kladné. Konkrétní data jsou uvedena v grafu č. 5.

Graf č. 5 - Výsledky otázky: Líbí se ti ve škole?

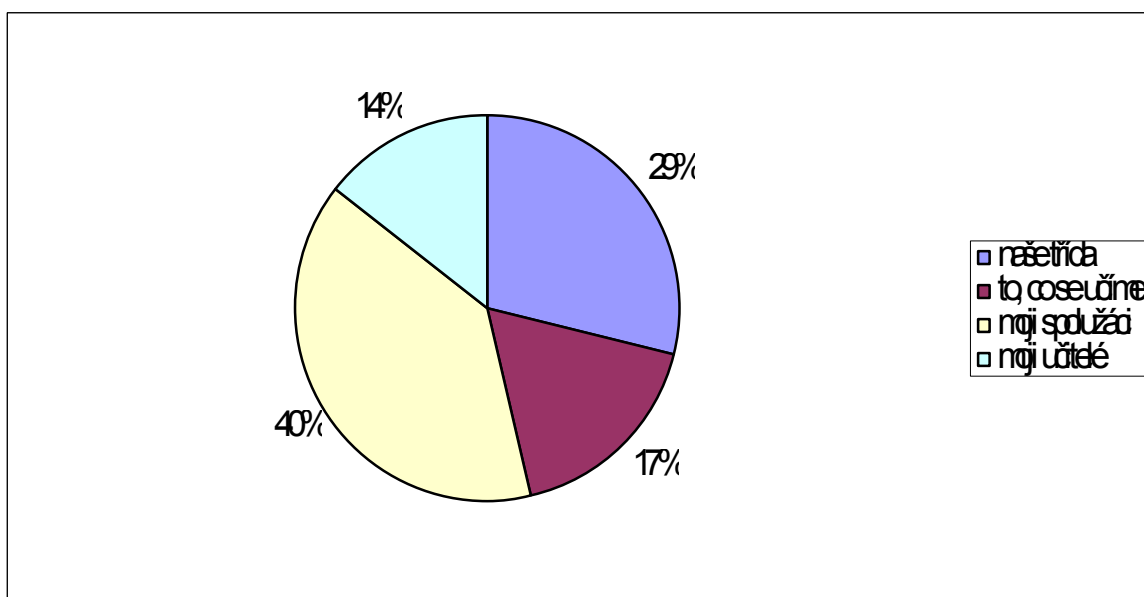
Ze 48 respondentů se 29 % vyjádřilo, že do školy chodí rád, dalších 69 % účastníků uvedlo, že se jim ve škole líbí.

Jediný z dotazovaných žáků - cizinců uvedl, že se mu ve škole nelíbí. Jeho postoj je však pravděpodobně ovlivněn skutečností, že žák nedochází na školu, na kterou docházet chtěl, neboť jak uvádí jeho rodiče v další části dotazníku, na vybrané škole pro něj již nebylo místo.

• Otázka č. 9 – Co se ti líbí nejvíce?

V této otázce se účastníci průzkumu vyjadřovali k tomu, co se jim na škole líbí nejvíce. Celkem čtyři předem dané odpovědi byly zaměřeny tak, aby bylo možné vybrat z údajů o celkové spokojenosti jednotlivé oblasti školního života, se kterými jsou žáci - cizinci nejvíce spokojeni. O tom, že nebylo pro děti jednoduché se rozhodnout a vybrat jedinou odpověď, svědčí to, že mnohé označily jako správné více odpovědí. Sebraná data jsou vyhodnocena v grafu č. 6.

Graf č. 6 – Výsledky otázky: Co se ti líbí nejvíce?

Jednoznačně nejvíce se dětem v základní škole líbí jejich spolužáci. Tuto odpověď označilo v dotazníku 40 % dotázaných žáků – cizinců. Jako druhá nejčastější odpověď na otázku „co se ti líbí nejvíce“ děti uvedly naše třída. Pro tuto odpověď se vyslovilo 29 % účastníků průzkumu. S odstupem za těmito dvěma oblastmi byly hodnoceny dvě zbývající odpovědi. Odpověď „to, co se učíme“ označilo 17 % respondentů a odpověď „moji učitelé“ byla označena ve 14 % dotazníků.

• Otázka č. 10 – Dej známku svému učiteli!

Tato otázka byla do dotazníku vložena hlavně pro odlehčení a pobavení zúčastněných. Cílem bylo dát dětem možnost použít klasifikační stupnici z pohledu učitele a ohodnotit přístup učitele k nim. Učitelé žáků – cizinců vyšli z této „zkoušky“ se ctí. Hodnocení jejich žáků vůči nim bylo pozitivní a 34 pedagogů bylo klasifikováno známkou 1. Pouze v jednom případě žáci použili známku 3, zbývajících 13 učitelů obdrželo od svých žáků - cizinců známku 2.

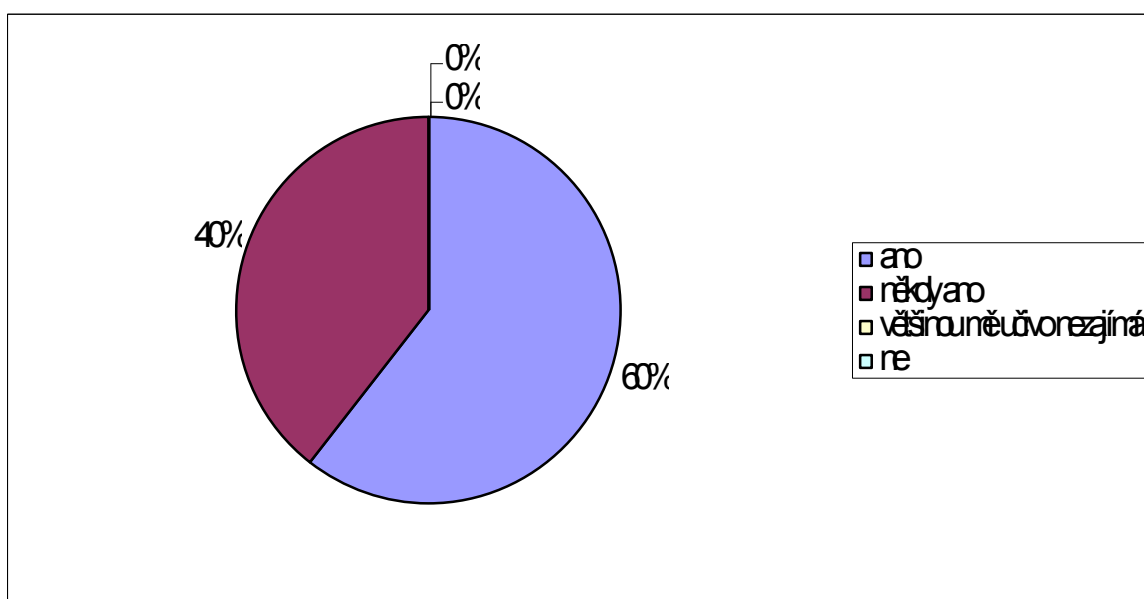
Oblast 4 - Obsah učiva ve vztahu k cizinci

Další část dotazníku byla věnována tomu, zdali je pro žáky - cizince obsah učiva zajímavý a dále pak tomu, zda ve škole učitelé nebo ostatní žáci projevují zájem o zemi původu žáka – cizince. Této oblasti se týkají otázky č. 12 až 15.

• Otázka č. 12 – Učíš se věci, které tě zajímají?

Rovněž na tuto otázku byla většina odpovědí pozitivní. Ze čtyř uvedených odpovědí žáci – cizinci nejčastěji označili jako správnou odpověď uvedenou jako první v pořadí, která zněla „ano“. Pro tuto možnost se vyslovilo 29 respondentů. Pro zbývajících 19 účastníků průzkumu je podle označené odpovědi učivo zajímavé jen někdy. Žádné ze zúčastněných dětí nezaujalo ve vztahu k učivu negativní postoj, který byl uveden v dalších možných odpovědích. Graficky je vyhodnocení otázky č. 12 zpracováno v grafu č. 7.

Graf č. 7 – Výsledky otázky č. 12: Učíš se věci, které tě zajímají?

• Otázka č. 13 – Učíš se i o zemi, ze které pocházíš ty nebo tvoji rodiče?

Účelem položení této otázky byla snaha získat údaje o tom, zda mají žáci – cizinci možnost dozvědět se v rámci vyučování na základní škole informace o zemi svého původu. Celkem 62 % žáků, uvedlo, že se o zemi svého původu neučí. Zbývajících 38 % respondentů uvedlo, že se o zemi svého původu učí.

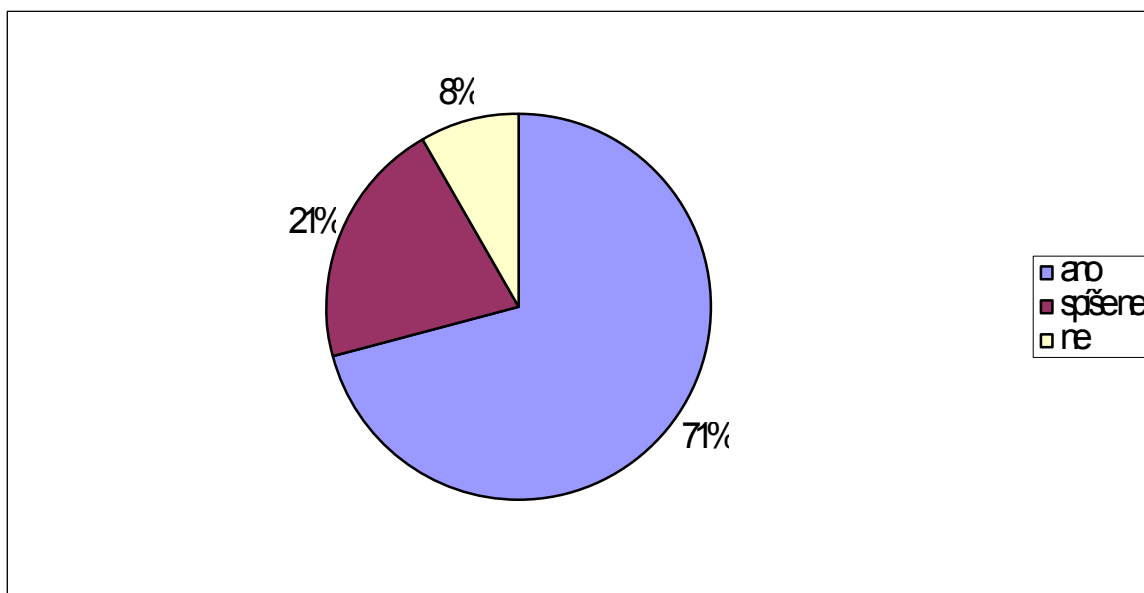
• **Otázka č. 14 – Mluvíš o této zemi se spolužáky a učiteli?**

K rozvoji multikulturního myšlení ve školách a k zdůraznění kulturní a etnické jedinečnosti žáků – cizinců rozhodně přispívá i možnost prezentace zemí jejich původu při vyučování. Otázka č. 14 měla poskytnout obraz o tom, zda je jim tato možnost ve školách dána. Na tuto otázku odpověděli všichni účastníci průzkumu. Na otázku, zda mluví o zemi svého původu se spolužáky a učiteli, odpovědělo kladně 69 % respondentů, opačnou, tedy negativní odpověď zvolilo zbývajících 31 % žáků – cizinců.

• **Otázka č. 15 – Zajímají se spolužáci nebo učitelé o tvou zemi, ptají se tě na ni?**

Smyslem zařazení této otázky do dotazníku bylo zjistit, zda žáci – cizinci pocítují zájem o informace o zemi svého původu ze strany svých spolužáků a učitelů. K položené otázce se vyjádřili všichni respondenti, kteří vybírali ze tří předem stanovených odpovědí. Grafické znázornění vyhodnocených údajů je zpracováno v grafu č. 8.

Graf. č. 8 – Výsledky otázky č. 15: Zajímají se spolužáci nebo učitelé o tvou zemi, ptají se tě na ni?

Z vyhodnocení těchto tří otázek vyplývá zajímavá skutečnost, že i když informace o domovských státech žáků – cizinců nejsou oficiální součástí učiva, mají tito žáci možnost o nich se svými učiteli a spolužáky hovořit a stávat se tak součástí multikulturního vzdělávání na školách, do kterých dochází. Ostatní žáci i jejich učitelé

vnímají skutečnost, že žáci – cizinci mohou být zdrojem zajímavých informací a tím, že sami projevují zájem o informace o zemích původu těchto žáků jim dávají najevo, že jim nejsou lhostejní a napomáhají tak integračnímu procesu a adaptaci cizinců do společnosti.

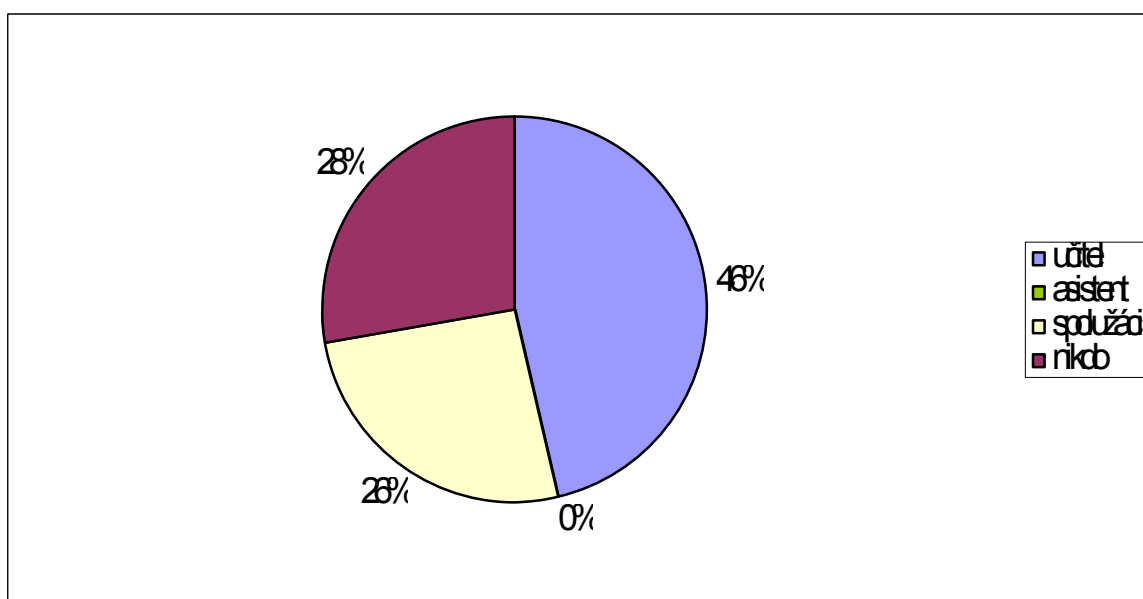
Oblast 5 – Příprava na vyučování

Otázky č. 16 a 17 měly za úkol objasnit, kdo žákům – cizincům pomáhá se zvládnutím učiva v průběhu vyučování a s kým se připravují na vyučování doma. Účastníci průzkumu měli v obou případech na výběr čtyři předem připravené odpovědi. Možnost volného vyjádření nebyla respondentům v tomto případě nabídnuta.

• Otázka č. 16 – Pomáhá ti ve škole někdo s učením?

Na tuto otázku odpověděli všichni účastníci průzkumu, v pěti případech zvolili z nabídnutých variant více možností (všichni označili odpověď učitel a spolužáci). Data zjištěná z vyplněných dotazníků jsou uvedena v grafu č. 9.

Graf č. 9 – Výsledky otázky č. 16: Pomáhá ti ve škole někdo s učením?

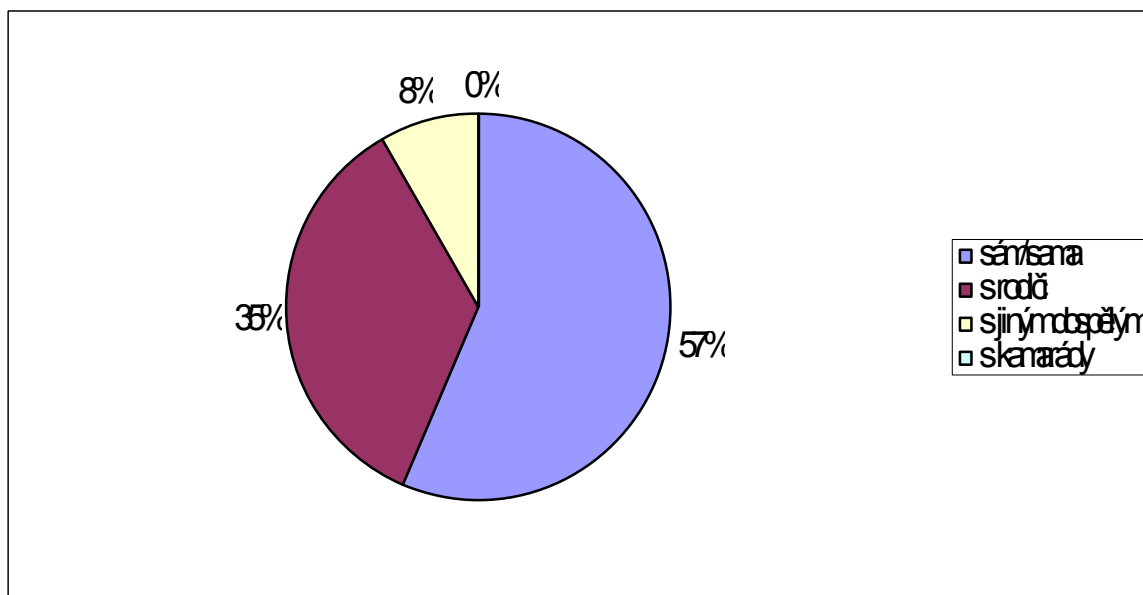
Z vyhodnocených dotazníků vyplývá, že žádný ze žáků – cizinců při vyučování nevyužívá pomoci asistenta, pro většinu žáků – cizinců je hlavním pomocníkem při učení jeho učitel (tuto odpověď uvedlo 46 % respondentů). Spolužáci pomáhají účastníkům průzkumu ve 26 % případů, žádnou pomoc při vyučování nemá 28 % žáků – cizinců.

• **Otázka č. 17 – S kým se připravuješ doma na vyučování?**

Na to, jakým způsobem probíhá domácí příprava žáků – cizinců na vyučování a kdo jim s ní pomáhá, byla zaměřena otázka č. 17. V této otázce nebyla respondentům dána možnost volného vyjádření, což se po vyhodnocení vyplněných dotazníků ukázalo jako chyba, neboť 8 % z nich uvedlo že se na vyučování připravují s jiným dospělým a pouze z této odpovědi není možné zjistit, koho měli na mysli.

Na otázku odpověděli všichni účastníci průzkumu a grafické zpracování získaných údajů je uvedeno v grafu č. 10.

Graf č. 10 – Výsledky otázky č. 17: S kým se připravuješ doma na vyučování?

Překvapivé je zjištění, že se na domácí přípravě žáků – cizinců vůbec nepodílí jejich kamarádi. Většina respondentů se na vyučování připravuje doma sama - celkem 57 %. Další z nich se na vyučování připravují se svými rodiči. Tuto odpověď zvolilo 36 % dotázaných.

Oblast č. 6 - mimoškolní aktivity

Tato oblast přímo nesouvisí se školní docházkou, ale velice úzce se jí dotýká. Cílem otázek č. 18 a 19 bylo zjistit, nakolik žáci – cizinci využívají dalších školních služeb (školní družina) a zda tráví svůj volný čas zapojením do mimoškolních aktivit. Otázka č. 20 měla za úkol zjistit, zda žáci – cizinci udržují společenské vazby vzniklé ve škole i v době, kdy školní vyučování neprobíhá.

• Otázka č. 18 – Chodíš po škole do nějakého kroužku?

Na tuto otázku odpovědělo kladně 71 % dětí, zápornou odpověď zvolilo zbývajících 29 % účastníků průzkumu. Na položenou otázku odpovědělo všech 48 respondentů.

Z těchto čísel je jasné, že žáci - cizinci mají možnost trávit svůj volný čas aktivně zapojením do zájmových činností a tuto možnost využívají.

• Otázka č. 19 – Chodíš do školní družiny?

Možnost využívání školní družiny jako školní služby je cizincům dána ve stejné míře jako občanům ČR. Smyslem položení této otázky bylo zjistit, zda je o využívání této služby zájem a zda žáci – cizinci školní družinu využívají.

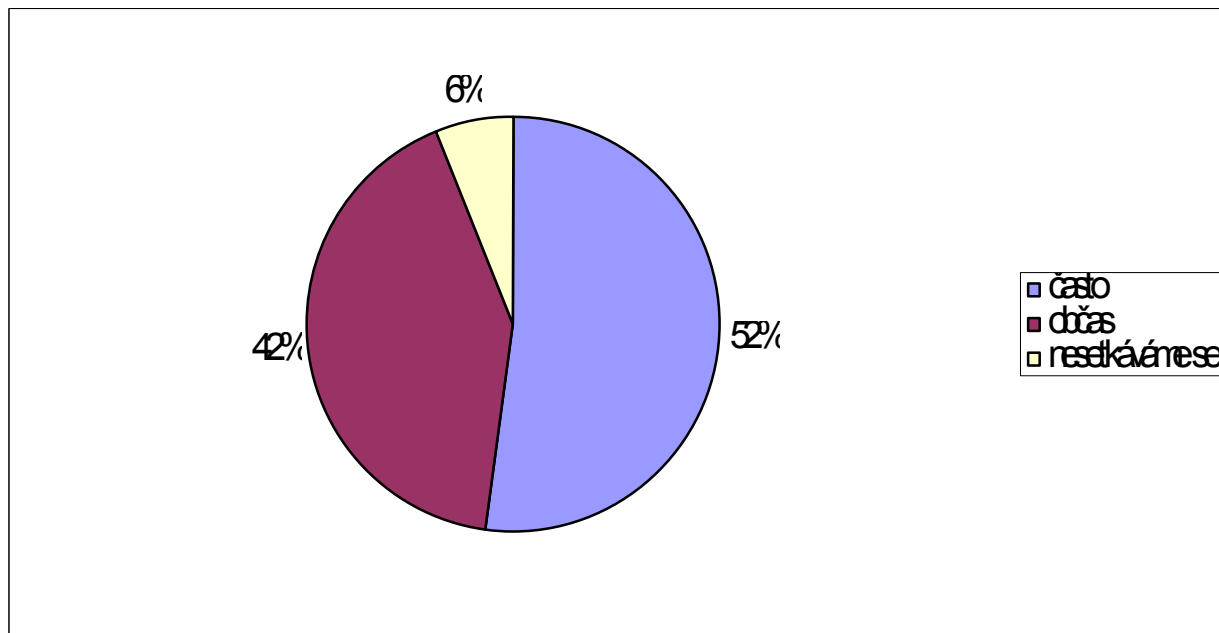
K otázce se vyjádřilo všech 48 účastníků průzkumu. 67 % z nich uvedlo, že služeb školní družiny nevyužívají. Opačnou odpověď, tedy že chodí do školní družiny, zvolilo 33 % dotázaných. Pokud však budeme vycházet z toho, že do školních družin mohou docházet děti do věku 11 let, tak z údajů uvedených v tabulce č. 1 zjistíme, že služeb školní družiny využívá 100 % zúčastněných žáků – cizinců, kteří podmínku věku splňují.

• Otázka č. 20 – Setkáváš se s spolužáky po vyučování?

Tato otázka měla za cíl zjistit, zda se styky žáků - cizinců se svými spolužáky omezují pouze na školní prostředí, nebo zda se spolu setkávají i mimo školní vyučování. V této otázce měli účastníci průzkumu na výběr ze tří předem připravených odpovědí. Pouze tři (tedy 6 %) z celkového počtu 48 uvedli, že se

po vyučování se svými spolužáky nestýkají. Odpovědi zbývajících respondentů jsou graficky zpracovány v grafu č. 11.

Graf č. 11 – Výsledky otázky č. 20: Setkáváš se se spolužáky po vyučování?

Z grafu vyplývá, že 52 % žáků – cizinců se stýká se svými spolužáky často i mimo vyučování a zbývajících 42 % účastníků se s nimi stýká občas.

• Otázka č. 21 – Co bys napsal/a o své škole?

Poslední otázkou v dotazníku je otázka č. 21. Na rozdíl od zbývajících otázek se jedná o otázku volnou, ve které žáci – cizinci dostali možnost sdělit tvůrci dotazníku své názory na školu, do které docházejí. Možnosti napsat něco o své škole využilo 30 žáků - cizinců a jednalo se o jednoznačně pozitivní názory.

Zjištěné názory jsou uvedeny v tabulce č. 3, kde jsou zobrazeny nejčastěji uvedené odpovědi, které žáci – cizinci o své škole napsali. Počet odpovědí uvedený v tabulce neodpovídá počtu odpovědí uvedených v dotaznících, neboť k tomu aby bylo možné tabulku vytvořit bylo nutné delší odpovědi některých žáků rozdělit do jednotlivých položek.

Z dotazníků vyplývá, že žáci - cizinci jsou svými školami spokojeni a oceňují na nich zejména příjemné prostředí, vlídnost pedagogů a své spolužáky. Nejčastější text, který se v dotaznících opakuje je: „Líbí se mi “. Žákům se líbí to, co ve škole dělají a líbí se jim to, jak to ve školách vypadá.

Tabulka č. 3 – Co bys napsal/a o své škole?

Mám rád/a školu	4
Líbí se mi co ve škole děláme	6
Mám rád/a své spolužáky	5
Mám rád/a učitele, jsou hodní	9
Moje škola je dobrá	8
Spokojenost se školním prostředím	6
Ve škole se mi líbí	9

Sdělení dětí v otázce č. 21 jsou v souladu s údaji, které vyplynuly z jejich odpovědí na otázku č. 9, která zněla: „Líbí se ti ve škole?“ a na kterou kladně odpovědělo 98 % respondentů.

8.1.2 Shrnutí výsledků získaných z části dotazníku určené žákům - cizincům

V odevzdaných dotaznících jednoznačně převažuje pozitivní duch a naprostá většina odpovědí na položené otázky je kladná. Pro základní školy, jejichž žáci se tohoto průzkumu zúčastnili, z tohoto vyplývá, že jejich přístup ke vzdělávání žáků – cizinců je správný a není zapotřebí jej příliš měnit.

Národnostní složení účastníků tohoto průzkumu odpovídá údajům Českého statistického úřadu o národnostní skladbě žáků s jinou státní příslušností v celé ČR a z tohoto můžeme usuzovat na skutečnost, že situace v oblasti vzdělávání cizinců v okrese Olomouc se příliš neliší od situace ve zbytku ČR.

V oblasti jazykové přípravy žáků – cizinců bylo zjištěno, že účastníci průzkumu nemají se zvládnutím českého jazyka větší problémy a že český jazyk ovládají. Většina z nich ovšem uvádí, že doučování českého jazyka potřebuje. Je tedy na zvážení odpovědných úřadů, zda není potřebné ve vztahu ke vzdělávání cizinců

rozšířit výuku o nepovinný předmět doučování českého jazyka. V této souvislosti je třeba souhlasit se závěry tématického šetření ČSI a zamyslet se nad tím, zda není zapotřebí rozšířit poskytování bezplatné přípravy k začlenění do základního vzdělávání zajišťovaného dle § 20 odst. 5 písm. a) školského zákona krajskými úřady pro žáky ze zemí EU i na žáky - cizince, kteří pocházejí ze třetích zemí a dosud nemají možnost tuto formu přípravy využívat.

Další jazykové vzdělávání učitelů základních škol a zlepšování jejich jazykových kompetencí se ve světle zjištění uvedených v předchozím odstavci nejeví ve vztahu ke vzdělávání cizinců jako zásadní problém a pokud se učitel na základní škole neúčastní dalšího vzdělávání v této oblasti, na úspěšnou edukaci žáka – cizince to zřejmě nebude mít zásadní vliv. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu dětí cizinců narozených na území ČR, u kterých je předpoklad, že se budou účastnit předškolního vzdělávání, bude zapotřebí přesunout povinnost dalšího jazykového vzdělávání na pedagogy působící v mateřských školách, tak, aby do základních škol nastupovali žáci – cizinci již se základní znalostí českého jazyka.

Žáci – cizinci nemají ke své školní docházce výhrady a ve škole se jim líbí. Na školách, do kterých dochází, si nejvíce cení školního prostředí a vazeb se svými spolužáky. Své učitele hodnotí velmi kladně a jsou spokojeni s obsahem učiva.

Z údajů zjištěných dotazníkem v otázce č. 13 vyplývá, že informace o zemích, ze kterých žáci – cizinci do ČR přicházejí, nejsou většinou součástí učiva. Zde se otevírá prostor pro učitele, kteří v rámci přípravy vzdělávacích programů mají možnost učivo o tyto informace obohatit a podpořit tak znalosti všech žáků.

Za velmi pozitivní lze považovat skutečnosti zjištěné v otázkách 14 a 15, ze kterých vyplývá, že žákům – cizincům je ve výuce dáván prostor k tomu, aby své okolí mohli seznámit se zemí svého původu, a že žáci a učitelé si jsou vědomi kulturní a etnické odlišnosti žáků – cizinců a sami mají zájem o to, aby se jejich prostřednictvím dozvěděli více o zemi, ze které pocházejí. Žáci – cizinci tak na svých školách pomáhají vytvářet multikulturní prostředí a pomáhají tak svým pedagogům s realizací multikulturní výchovy při výuce. Tento přístup zároveň žákům – cizincům pomáhá s nenásilnou a nenucenou integrací do české společnosti.

Pomoc žákům – cizincům se zvládnutím učiva při výuce nejčastěji podle účastníků průzkumu poskytují jejich učitelé a spolužáci. Žádnému z nich se zvládnutím učiva nepomáhá asistent. Je na zvážení, zda žákům – cizincům, kteří mají problémy s učivem, nabídnout zvláštní pomoc při řešení problémů spojených se zvládnutím učiva formou např. individuálního doučování a pomoci jim tak s odstraněním problémů vzniklých v souvislosti se zvládnutím učiva.

Doma se na vyučování připravují žáci – cizinci nejčastěji sami, nebo se svými rodiči. Žádnému z respondentů s domácí přípravou nepomáhají jeho spolužáci. Tato informace je pro autora diplomové práce překvapivá. Při tvorbě otázek pro tento dotazník očekával autor při přípravě na vyučování mezi žáky – cizinci a jejich vrstevníky větší spolupráci.

Ve svém volném čase, po skončení školního vyučování většina žáků – cizinců, stejně jako české děti, navštěvuje některý ze zájmových kroužků a v tomto směru mezi nimi nejspíše nenalezneme větší rozdíly.

Všichni žáci – cizinci zúčastnění v průzkumu, kteří splňují danou věkovou hranici, využívají služeb školní družiny. Můžeme tedy konstatovat, že žáci – cizinci mají ke školským službám ve srovnání s českými žáky rovný přístup a školy jim využívání těchto v plné míře služeb umožňují.

Potěšující je z hlediska integrace žáků – cizinců do společnosti skutečnost vyplývající z výsledků otázky č. 20. Respondenti v této otázce uvedli, že se stýkají se svými spolužáky často i po vyučování, z čehož je zřejmé, že žáci – cizinci nemají snahu o pobyt v uzavřených komunitách a naopak se snaží udržovat kamarádské vazby vzniklé ve školním prostředí.

V poslední části dotazníku byla dána dětem možnost vyjádřit se ke své škole. Z jejich vyjádření jasně plyne, že jsou ve svých školách spokojeni a v základní škole se jim líbí. Na školách nejvíce oceňují příjemné prostředí, vlídnost pedagogů a své spolužáky.

Na závěr této části mé práce si dovoluji citovat odpověď z jednoho dotazníku, která podle mého názoru může reprezentovat i názory ostatní. Dvanáctiletá žákyně sedmé třídy o své škole napsala: „Moje škola se mi moc líbí. Mám ráda své spolužáky. Ve třídě zažíváme spoustu legrace.“

8.2 Dotazník určený rodičům

Druhou část použitého dotazníku tvoří 14 otázek, které jsou určeny rodičům žáků – cizinců. První dvě otázky v této části dotazníku zjišťují, jak se děti cizinců naučily český jazyk a jaká je úroveň osvojení českého jazyka u rodičů žáků – cizinců. Zbývající položené otázky se týkají tří témat. Dotazník zjišťuje, podle čeho rodiče vybírali svým dětem školu a jak jsou s výběrem spokojeni, obsahuje otázky zaměřené na komunikaci škol s rodiči žáků – cizinců a na možnosti jejich zapojení do školního života. Otázky č. 11 až 13 se týkají oblasti diskriminace cizinců ve školství a poslední otázka č. 14 je volná a dává rodičům možnost vyjádřit se k tomu, co by na české škole zlepšili.

Stejně jako v první části dotazníku je i v této druhé části text otázek záměrně jednoduchý, jejich znění je přizpůsobeno skutečnosti, že účastníky průzkumu jsou cizinci, u kterých je možné předpokládat horší porozumění textu psanému v českém jazyce.

Kladené otázky jsou převážně koncipovány jako otázky uzavřené, s předem připravenými odpověďmi. Na rozdíl od dotazníku určeného dětem obsahuje dotazník pro jejich rodiče více otázek otevřených, aby rodiče měli možnost se k některým problémům vyjádřit podle svých zkušeností.

8.2.1 Vyhodnocení odpovědí rodičů

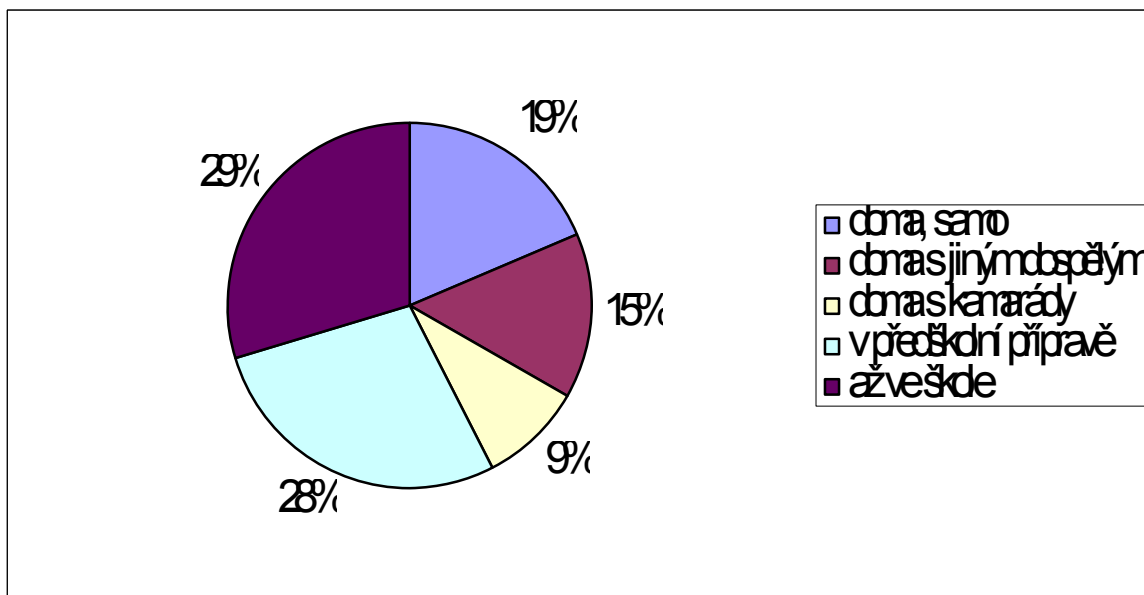
Otázky č. 1 a č. 2 byly zaměřeny na zjištění, jakým způsobem se děti cizinců naučily český jazyk, a na zjištění, jaký je stupeň ovládnutí českého jazyka jejich rodiči.

• Otázka č. 1 - Jak se Vaše dítě naučilo česky?

K této otázce se vyjádřili všichni oslovení rodiče. K dispozici jim bylo šest předem připravených odpovědí, k otázce se mohli prostřednictvím poslední odpovědi vyjádřit

volně. Této možnosti využili dva rodiče, jejich odpovědi je však možné zařadit k odpovědím rodičů, kteří si vybrali z nabídnutých možností a proto nejsou samostatně uvedeny. Grafické zpracování odpovědí na otázku č. 1 je znázorněno v grafu č. 13.

Graf č. 13 – Výsledky otázky č.1: Jak se Vaše dítě naučilo česky?

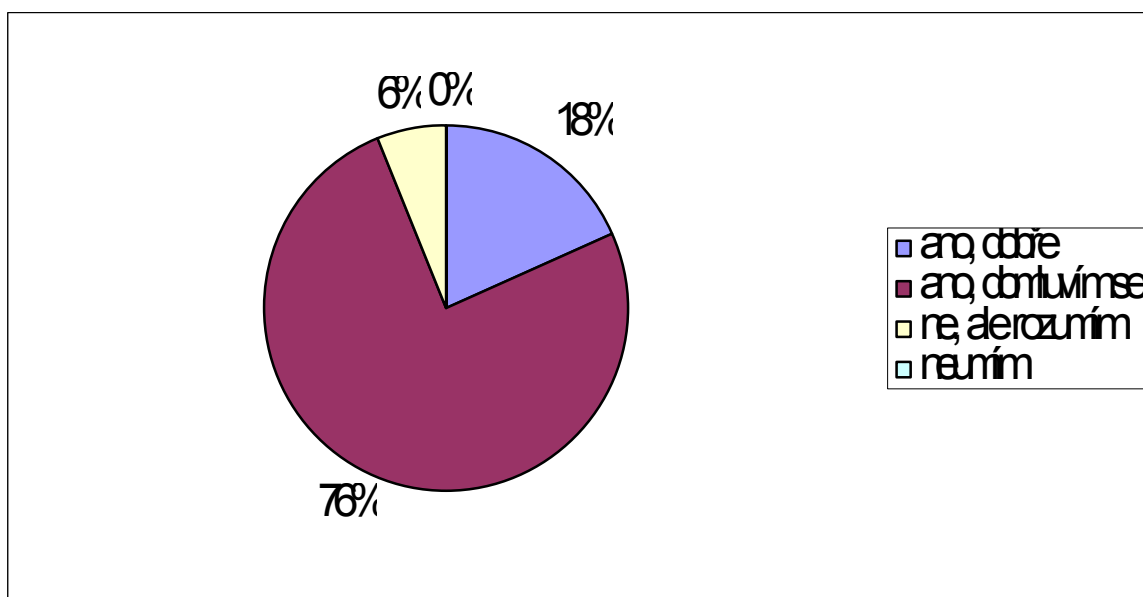

Rodiče žáků cizinců nejčastěji uvedli, že se jejich dítě naučilo česky až po nástupu do školy. Tuto odpověď uvedlo 29 % z nich. Další, téměř stejně velká část dětí (28 %) se podle vyjádření svých rodičů naučila česky v rámci předškolní přípravy. Doma samo nebo s jiným dospělým se česky naučilo celkem 34 % dětí a 9 % dětí se naučilo česky doma s kamarády.

• Otázka č. 2 – Vy umíte česky?

Smyslem položení této otázky bylo zjistit, nakolik rodiče žáků – cizinců ovládají český jazyk. Toto zjištění je důležité pro posouzení toho, nakolik jsou rodiče schopni komunikovat se školou, do které jejich dítě dochází, a zda jsou schopni se spolu s dětmi doma připravovat na vyučování. Na tuto otázku odpověděli všichni rodiče a pouze tři z nich uvedli, že česky neumí, ale rozumí. Výsledky jsou zpracovány v grafu č. 14.

Graf č. 14 – Výsledky otázky č. 2: Vy umíte česky?

Svou znalost českého jazyka jako dobrou samo označilo 9 rodičů (18 %). Jednoznačně největší skupina respondentů – 76 % z nich uvedla, že česky umí a jsou schopni se domluvit. To, že česky neumí, ale rozumí uvedlo 6 % účastníků průzkumu.

• Otázka č. 3 – Je Vaše dítě v české škole spokojené?

Názor rodičů žáků – cizinců na to, zda je jejich dítě ve škole spokojené, byl dotazníkem zjišťován k tomu, aby bylo možné porovnat údaje, které uvedly ve svých dotaznících děti, s tím, jak vnímají spokojenost žáků se školní docházkou jejich rodiče.

Podle vyjádření rodičů žáků – cizinců, kteří měli možnost v této otázce vybírat ze tří předem připravených odpovědí, je absolutní většina jejich dětí v české škole spokojená. Tuto odpověď uvedlo ve svých dotaznících 47 z celkového počtu 48 respondentů. V jediném případě si rodič nebyl postojem svého dítěte k české škole jistý.

• Otázka č. 4 – Jste spokojeni s přístupem učitelů k Vašemu dítěti? Dejte jim známku!

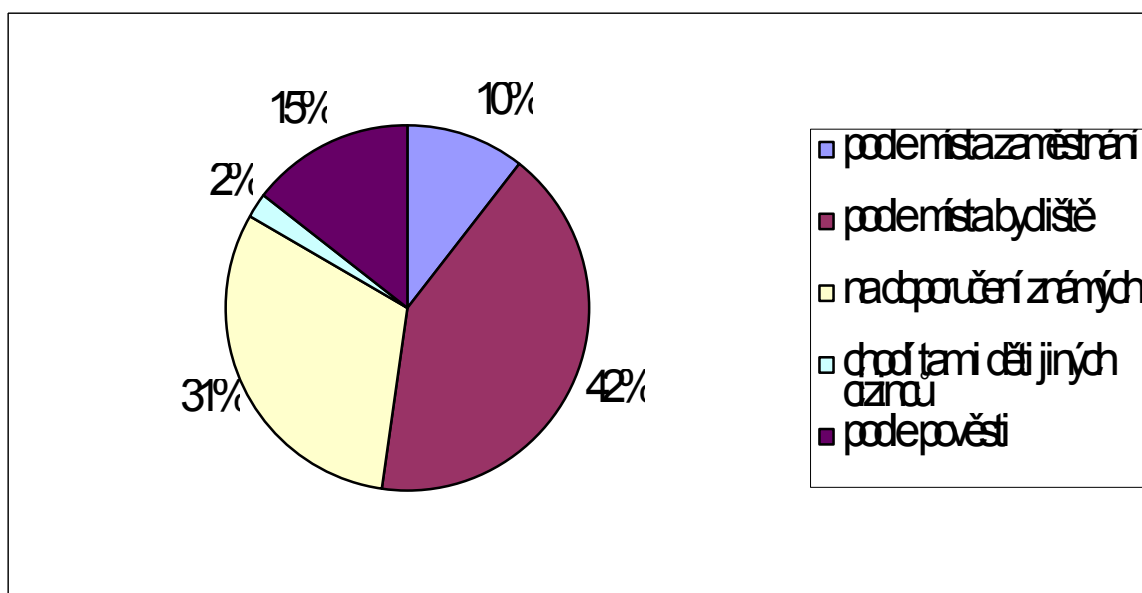
To, jak rodiče hodnotí přístup učitelů základní školy ke svým dětem zjišťovala otázka č. 4. Rodiče žáků – cizinců zde dostali možnost pomocí klasifikační stupnice vyjádřit spokojenost s jejich prací. Stejně jako jejich děti i rodiče byli s učiteli

spokojeni. Pouze v jediném případě obdržel učitel známku 3, ze zbývajících 47 učitelů byla většina (36) ohodnocena známkou 1 a zbývajících jedenáct rodiče žáků ohodnotili známkou 2.

• **Otázka č. 5 – Podle čeho jste vybírali školu?**

V této otázce byli rodiče dotazováni na to, podle čeho vybírali školu, do které jejich děti dochází. K této otázce se vyjádřili všichni účastníci průzkumu, kteří si mohli vybírat z pěti předem připravených odpovědí. To, co pro ně bylo při výběru školy rozhodující, je graficky zpracováno v grafu č. 15.

Graf č. 15 – Výsledky otázky č. 5: Podle čeho jste vybírali školu?

Rodiče tedy nejčastěji vybírali pro své děti školu podle místa bydliště. Tento důvod označili ve 42 % případů. Dalším častým důvodem pro rozhodnutí, jak vybrat školu, na kterou bude dítě docházet, je doporučení známých. Podle tohoto doporučení se rozhodovalo 31 % rodičů. Výběr další skupiny respondentů ovlivnila pověst školy (15%), podobně velkou skupinu tvoří rodiče, kteří svým dětem vybrali školu podle místa svého zaměstnání (10 %). Skutečností, že na školu chodí i děti jiných cizinců, se nechali ovlivnit rodiče pouze jediného žáka.

• Otázka č. 6 - Jste s výběrem spokojeni?

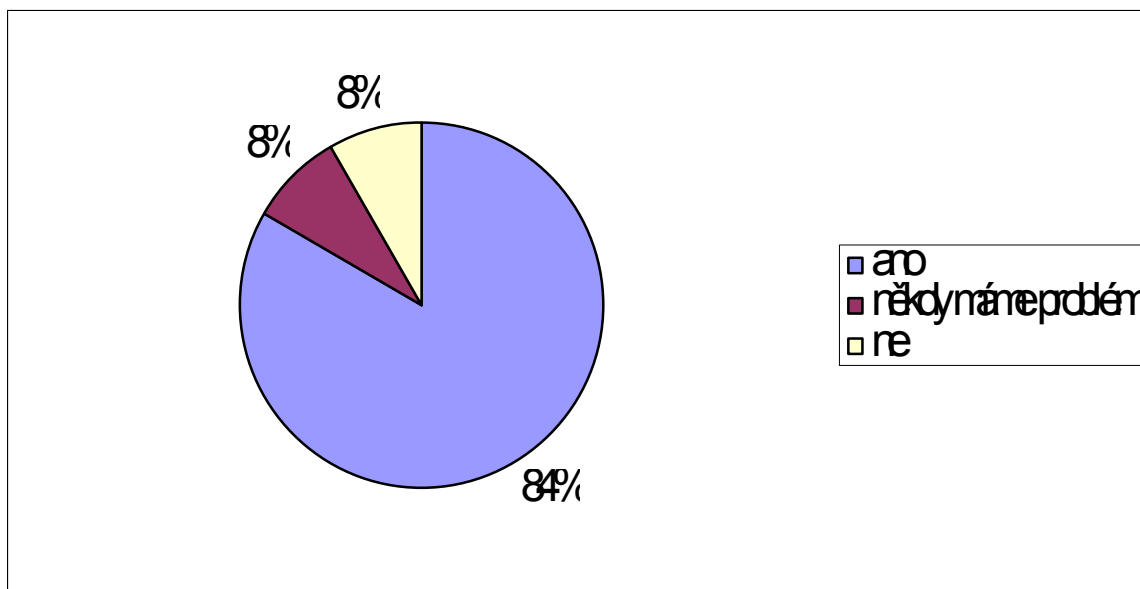
Otázka č. 6 přímo navazuje na otázku předchozí a zjišťuje, nakolik jsou rodiče s výběrem školy spokojeni. Se svým výběrem je podle svého vyjádření spokojeno 47 rodičů z celkového počtu 48. V jediném případě rodič žaka - cizince uvedl, že s výběrem není spokojen. Tento názor je však ovlivněn tím, že na škole, kterou pro své dítě ke studiu vybrali, již nebylo místo a dítě nyní chodí na školu jinou.

Otázky č. 7 až 10 jsou tématicky zaměřeny na oblast komunikace rodičů žáků - cizinců se školou a na to, zda a jakým způsobem mají rodiče možnost zapojovat se do školního života. Otázky č. 7 a č. 9 jsou koncipovány jako otázky uzavřené a v otázkách č. 8 a č. 10 dostali rodiče možnost se volně vyjádřit.

• Otázka č. 7 - Je komunikace se školou bez problémů?

Problémy ve vzájemné komunikaci se školou uvedlo 8 respondentů, zbývající účastníci průzkumu žádné problémy v komunikaci se školou nepociťují. Přesné znění dotazníkem nabídnutých odpovědí a to, jak rodiče odpovídali, je uvedeno v grafu č. 16.

Graf č. 16 - Výsledky otázky č. 7: Je komunikace se školou bez problému?

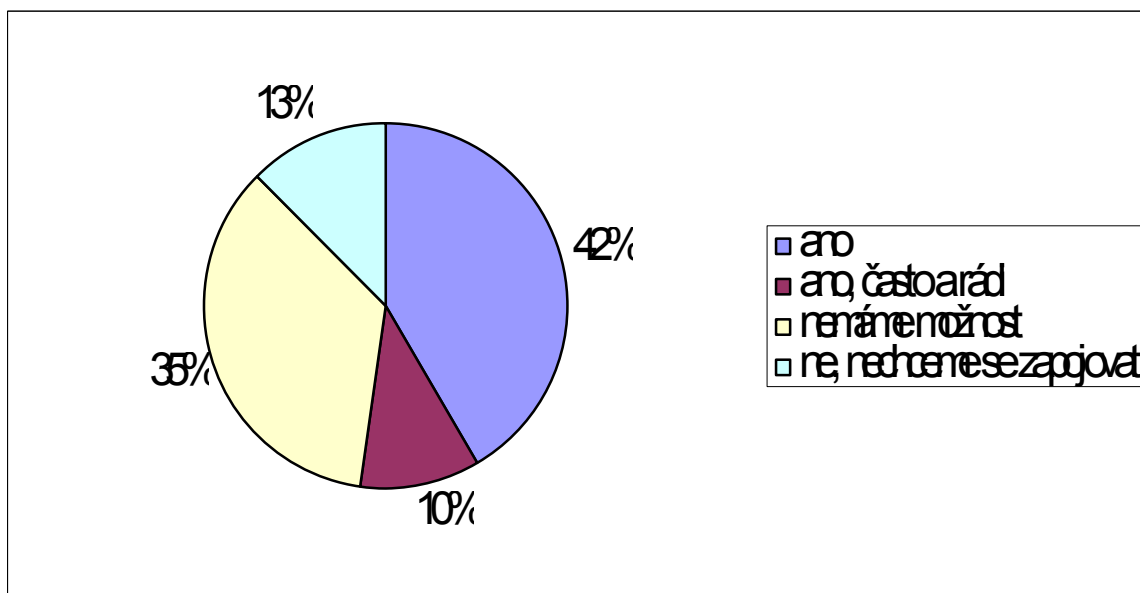
• **Otázka č. 8 - Pokud máte problémy, napište jaké:**

V této otázce dostali rodiče, kteří mají ve vzájemné komunikaci se školou problémy, prostor k tomu, aby uvedli, v čem problémy spočívají. Této možnosti využili rodiče dvou žáků - cizinců. V jednom případě uvedli, že mají problémy s českým jazykem, v případě druhém rodiče žáka uvádí, že nemají čas na třídní schůzky. Zbývající rodiče, kteří k předchozí otázce uvedli, že mají při komunikaci se školou problémy, se blíže k tomu, v čem problémy spočívají, nevyjádřili.

• **Otázka č. 9 - Máte možnost zapojit se do školního života?**

Na otázku „Máte možnost zapojit se do školního života?“ odpověděli všichni dotázaní respondenti. 52 % odpovědí (25 rodičů) na tuto otázku byla kladných, ovšem vyskytly se i odpovědi zcela opačné, kdy rodiče 6 žáků uvedli, že se do školního života zapojovat nechtějí. Graficky je vyhodnocení této otázky zpracováno v grafu č. 17.

Graf č. 17 - Výsledky otázky č. 9: Máte možnost zapojit se do školního života?

• **Otázka č. 10 – Pokud se zapojujete do školního života tak jakým způsobem?**

Tato otázka přímo navazuje na otázku předchozí a byla určena rodičům žáků - cizinců, kteří uvedli, že mají možnost se do školního života zapojit. Dostali v ní možnost volně uvést, jakým způsobem se do života školy zapojují. Tuto možnost využilo 13 respondentů. Jejich odpovědi nelze zobecnit, každá z nich je specifická.

Rodiče často zmiňují účast na třídních schůzkách a školních slavnostech, někteří z rodičů pomáhají při sběru papíru a při školních soutěžích a účastní se školních besídek.

Vzorový příklad toho, jak může zapojení rodiče do života školy vypadat uvádí ve svém dotazníku rodiče žáka - cizince, který chodí na ZŠ Mozartova v Olomouci do druhé třídy. Rodiče napsali: "Ve škole hovoříme anglicky ze žáky, kteří mají zájem se zdokonalit v AJ. Také se scházíme s jinými rodiči a dětmi při kroužkách, na které chodí naše děti."

Z údajů zjištěných v otázkách č. 9 a č. 10 vyplývá, že ne vždy a na všech školách je rodičům žáků - cizinců dána možnost se do školního života zapojit a že existuje i skupina rodičů, kteří se nijak zapojovat nechtějí.

Poslední oblastí, kterou se dotazník v části určené rodičům zabýval, je oblast rasové a kulturní diskriminace na základních školách. K posouzení této problematiky byly do dotazníku zařazeny tři otázky (č. 11 až č.13).

• Otázka č. 11 - Dává Vám někdo ve škole nevhodným způsobem najevo, že jste cizinci?

Vyhodnocení odpovědí z vyplněných údajů nebylo obtížné. Na tuto otázku odpovědělo všech 48 respondentů a pouze v jediném případě bylo v dotazníku uvedeno, že se rodič - cizinec setkal s tím, že mu rodiče jiných žáků dávali nevhodným způsobem najevo, že je cizinec. Zbývajících 47 účastníků průzkumu se s takovým to chováním nesetkalo.

Vzhledem k tomu, že se k otázce č. 11 pozitivně vyjádřil pouze jeden respondent, nebylo nutné otázky č. 12 a 13 v ostatních případech vyhodnocovat. Dále se tedy u těchto otázek budeme zabývat pouze dotazníkem rodičů, kteří se s nevhodným chováním setkali. Rodiče žáka - cizince uvádějí v otázce č. 12, že se k nim nevhodně chovali rodiče jiných žáků. Z vyjádření respondentů v otázce č. 13, která zjišťovala projevy tohoto chování, vyplývá, že rodiče jiných žáků měli výhrady k chování žáka - cizince ve vztahu k jiným žákům.

V tomto případě je na místě zamyslet se nad tím, zda bylo nevhodné chování druhých rodičů ovlivněno tím, že jsou rodiče žáka, k jehož chování mají výhrady,

cizinci či nikoli, a zda se jedná o situace, které vznikají ve vztahu k rodičům žáka - cizince opakovaně.

Pokud by se jednalo o chování opakované a ovlivněné skutečností, že se jedná o cizince, bylo by rozhodně na místě, aby se rodiče tohoto žáka obrátili se stížností na chování jiných rodičů vůči nim na ředitele školy, který by měl vzniklou situaci řešit. Současně je však zapotřebí řešit ve spolupráci s učiteli, případně se školním poradcem příčinu vzniklých problémů, t.j. chování svého dítěte ve vztahu ke spolužákům, protože pouze odstraněním tohoto problému je zárukou toho, že v budoucnosti nebude k podobným konfliktům docházet.

Na závěr celého dotazníku byla cizincům položena otázka č. 12, ve které dostali prostor k tomu, aby uvedli co lze podle jejich názoru na české škole vylepšit.

• Otázka č. 12 - Co byste na české škole zlepšili?

K této otázce se vyjádřilo 20 zúčastněných rodičů. Většina z nich necítí potřebu něco na české škole měnit a napsali, že jsou s českou školou spokojeni a že se jim líbí. Pouze malá část z nich (v procentuálním vyjádření se jedná o necelých 13 % z celkového počtu všech respondentů) se vyjádřila konkrétněji.

Své náměty na možná zlepšení české školy napsalo 6 rodičů. Podle oblastí, jichž se týkají, je možné uvedené náměty rozdělit do dvou skupin. Skupinu první tvoří návrhy na zlepšení výuky cizích jazyků a posílení výuky jazyka českého. Skupina druhá se týká vzájemné komunikace mezi žáky, jejich pedagogy a rodiči žáků.

Rodiče žáků - cizinců své návrhy a připomínky bohužel v dotazníku nekonkretizovali, takže není možné z této otázky vyvodit žádné návrhy možných řešení.

8.2.2 Shrnutí výsledků získaných z části dotazníku určené rodičům

Po vyhodnocení této části dotazníku můžeme tvrdit, že rodiče žáků - cizinců sdílí spolu se svými dětmi pozitivně laděný pohled na české základní školství a jsou s ním spokojeni.

Zajímavé jsou údaje zjištěné v otázce č. 1, kde bylo zjišťováno, jakým způsobem se děti naučily mluvit česky. Z těchto odpovědí je jasné, že role školních a předškolních institucí při osvojování českého jazyka u žáků - cizinců je nezastupitelná. Toto tvrzení je důležité zejména ve vztahu k předškolnímu vzdělávání, kde se dosud této oblasti nevěnuje pozornost. Vzhledem k tomu, že na území ČR se rodí stále více dětí s jinou státní příslušností, jejichž rodiče mají zájem pobývat na území ČR trvale, musí mateřské školy počítat se zvyšováním počtu žáků, kteří budou mít problémy s komunikací v českém jazyce. Mateřské školy tak stojí před úkolem jazykovou přípravu dětí - cizinců zabezpečit. Pokud si dokáží děti cizinců osvojit český jazyk v rámci předškolního vzdělávání, jejich zapojení do edukačního procesu na základní škole bude mnohem snadnější a nároky, které klade vzdělávání žáka s odlišným mateřským jazykem na pedagogy i na žáky samotné, nebudou tak vysoké.

Rodiče žáků - cizinců mají podle svého tvrzení ve většině případů základní znalost českého jazyka a jsou schopni se v českém jazyce domluvit. Tento stav usnadňuje vzájemnou komunikaci mezi rodiči a školou, do které jejich děti dochází, a rodiče ve svých dotaznících uvádějí, že v komunikaci mezi nimi a školami nedochází k žádným větším problémům a je na dobré úrovni. Rozhodně je však možné zamýšlet se nad tím, zda v rámci základního školního vzdělávání žáků – cizinců není prostor v oblasti výuky českého jazyka i pro další vzdělávání jejich rodičů např. formou jejich společného doučování. Podobné aktivity by rozhodně snížily riziko sociálního vyloučení a zcela by odstranily komunikační bariéry u rodičů žáků – cizinců.

Otázka č. 3 měla za úkol ověřit tvrzení dětí o tom, jak jsou spokojené se základní školou, do které chodí. Naprostá většina rodičů (47) ve svých odpovědích uvedla, že jejich děti jsou v české škole spokojené. V souvislosti s tímto tvrzením můžeme hodnotit i odpovědi na otázku č. 4, kde byli rodiče dotazováni, zda jsou spokojeni s přístupem učitelů k jejich dítěti a byla jim dána možnost učitele ohodnotit známkou z klasifikační stupnice. Hodnocení byla kladná. Rodiče dali učitelům v 36 případech známku 1, známku 2 obdrželo 11 rodičů a pouze v jediném případě obdržel učitel

známku 3. Ze zjištěných dat tedy můžeme usuzovat, že rodiče a jejich děti jsou s přístupem pedagogů spokojeni a nemají k nim vážnější připomínky.

Při výběru základní školy je pro rodiče - cizince, nejspíše stejně jako pro rodiče českých žáků, nejdůležitějším kritériem vzdálenost od místa bydliště a pro mnohé z nich je při výběru školy důležité doporučení známých. Překvapivé je pro autora dotazníku zjištění, že velký vliv na rozhodování rodičů zřejmě nemá skutečnost, že do školy chodí i děti jiných cizinců. Se svým výběrem jsou cizinci v naprosté většině případů spokojeni. Rodiče tedy zřejmě mají o základních školách dostatek informací a nepotvrzují se tak tvrzení z první části této práce, kde je uvedeno, že cizinci mají nedostatek konkrétních informací o jednotlivých školských zařízeních.

Velké procento záporných odpovědí zaznělo od respondentů průzkumu na otázku č. 9, kde byli dotazováni na možnost zapojení do školního života. Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že 48 % rodičů zapojených do tohoto průzkumu nemá možnost, nebo se nechce zapojovat do školního života. Pokud tento stav odpovídá realitě, je třeba se zamyslet nad tím, zda není z hlediska úspěšné integrace cizinců do společnosti zapotřebí jej změnit a posílit roli školských zařízení v tomto procesu.

Velmi potěšující je skutečnost, že se cizinci v základních školách nesetkávají s projevy nevhodného chování, které by souviselo s jejich odlišnou státní příslušností. Z tohoto pohledu je možné usuzovat na to, že pro prostředí základních škol a pro jejich personál je přítomnost cizinců a jejich participace na základním vzdělávání zcela přirozeným jevem.

Rodiče žáků - cizinců podle svých názorů nepocítují ve vztahu k české škole potřebu zásadních změn a jsou s ní spokojeni. Uvítali by posílení výuky českého jazyka u svých dětí a posílení komunikace mezi žáky, jejich pedagogy a rodiči žáků.

Stejně jako v souhrnu odpovědí dětí, dovolím si i na závěr této části textu použít citaci z dotazníku vyplněného rodiči žáka druhé třídy, kteří napsali na otázku „Co byste zlepšili na české škole?“ stejně jako mnozí jiní rodiče následující: „Nic, jsme spokojeni“.

8.3 Výsledky průzkumu

Výsledky získané tímto průzkumem nejsou pro autora diplomové práce až na výjimky překvapivé a odpovídají očekáváním. Lze konstatovat, že žáci - cizinci i jejich rodiče jsou se základním školstvím v okrese Olomouc a v okolí spokojeni a že se v průběhu vzdělávání neseťkávají se žádnými zásadními problémy. Jazykové schopnosti žáků - cizinců i jejich rodičů jsou podle uvedených odpovědí na dobré úrovni a školám i rodičům žáků odpadají problémy ve vzájemné komunikaci, která je tak podle sdělení rodičů na dobré úrovni. Z hlediska multikulturní výchovy mají cizinci v základních školách dostatečný prostor pro prezentaci informací o zemích svého původu a jejich spolužáci a učitelé mají o tyto informace zájem. Školní prostředí žáci - cizinci hodnotí velmi dobře a cení si na něm zejména svých spolužáků, ve škole se jim líbí. To, že se dětem ve škole líbí, potvrdili i jejich rodiče, kteří uvedli, že jejich děti jsou ve škole spokojené. Pro učitele žáků - cizinců v základních školách je dobrou vizitkou to, že byli v rámci provedeného průzkumu hodnoceni všemi respondenty kladně a rodiče i žáci jsou s jejich přístupem spokojeni.

Žáci - cizinci nemají problémy se začleňováním do života škol, často využívají další školní služby (školní družiny) a ve svém volném čase se zapojují do mimoškolních aktivit. Účastníci tohoto průzkumu z řad dětí nemají problémy se začleňováním do vrstevnických skupin a se svými spolužáky se stýkají i mimo školu po vyučování.

Vysoce pozitivně lze hodnotit fakt, že žádný z účastníků tohoto průzkumu se neseťkal v základní škole s nevhodným chováním, které by souviselo s jeho odlišnou státní příslušností. Z této skutečnosti můžeme usuzovat, že české školy vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem nebrání a jsou vůči nim otevřené. Potvrzuje se tak zjištění školní inspekce, která konstatovala, že cizinci mají ve srovnání s českými žáky rovné postavení a školy jim poskytují řadu příležitostí k rozvoji jejich osobností.

Provedený průzkum tedy v plném rozsahu potvrdil závěry inspekčního šetření české školní inspekce o úspěšnosti začleňování cizinců do života škol a o rychlém dosažení schopnosti komunikovat v českém jazyce.

ZÁVĚR

Předložená diplomová práce prezentuje souhrn informací, které souvisí se vzděláváním žáků - cizinců na základních školách v České republice. V této práci autor představil oblast vzdělávání žáků – cizinců nejen jako součást moderní pedagogiky, ale i jako nedílnou součást procesu integrace cizince.

Cílem této práce bylo vymezit jednotlivé oblasti procesu integrace cizinců, které souvisí se vzděláváním cizinců v ČR a zjistit z pohledu žáků - cizinců a jejich rodičů, zda lze považovat informace prezentované odbornou literaturou a legislativními dokumenty ve vztahu ke vzdělávání cizinců za platné.

V textu první, obecné části jsou v sedmi kapitolách, které se týkají jednotlivých oblastí souvisejících s integrací a vzděláváním cizinců, zahrnuty nejen informace uvedené v odborné literatuře, ale také informace získané z internetových stránek nestátních neziskových organizací, které se integraci cizinců a potažmo i jejich vzdělávání dlouhodobě věnují. Obsah těchto kapitol je prezentován v rozsahu, v jakém se autor domnívá, že může být pro zájemce z řad pedagogické veřejnosti prospěšný.

Kapitola první je věnována migraci. Obsahuje obecné vymezení problematiky migrace, seznamuje čtenáře se základními statistickými údaji a věnuje se přístupu ČR k této problematice.

Na tuto kapitolu navazuje kapitola druhá, která konkretizuje opatření na podporu integrace cizinců v ČR a roli jednotlivých subjektů integrační politiky ČR. V této kapitole je velká část textu věnována nevládním neziskovým organizacím a jednotlivým projektům, které tyto organizace realizují na podporu integrace cizinců. Poslední část této kapitoly vymezuje cílovou skupinu integrace cizinců, na kterou jsou tyto projekty směřovány, a je zároveň východiskem pro kapitolu třetí.

V kapitole třetí je uvedeno spolu s právní úpravou pobytu cizinců na území ČR rozdělení cizinců do skupin podle druhu právních předpisů, na základě kterých v ČR pobývají. Tato kapitola byla sestavena volně dle textu jednotlivých zákonů a je reakcí na skutečnost, že v dostupné odborné literatuře takové vymezení chybí.

Text diplomové práce dále pokračuje kapitolami č. 4 až 6, které se zabývají vzděláváním cizinců v ČR. Kapitola 4 - Vzdělávání cizinců v ČR obsahuje popis obecných východisek pro vzdělávání cizinců v ČR, seznámení s legislativní úpravou, na základě které je toto vzdělávání realizováno, a základní statistické údaje o žácích - cizincích v českých školách.

Další aspekty, které se vzděláváním cizinců v ČR souvisí, byly autorem práce vymezeny podle dostupné literatury a jsou rozebrány v kapitole páté. Autor v textu čtenáře seznamuje s dostupností informací o možnostech vzdělávání pro cizince, s problematikou ověřování legálnosti pobytu žáků – cizinců a věnuje se zde rovněž komunikaci mezi školou a rodiči žáků - cizinců a úpravě školního prostředí ve vztahu k výuce žáků - cizinců.

Kapitola šestá se zabývá dalším vzděláváním pedagogů v oblasti jazykové přípravy a multikulturní výchovy. Jsou zde popsána východiska dalšího vzdělávání pedagogů a ve stručnosti uvedeny jednotlivé vzdělávací programy, které jsou v ČR realizovány. Poslední část této kapitoly je věnována přípravě budoucích učitelů na vzdělávání žáků – cizinců. Text je věnován především přípravě v oblasti multikulturní výchovy tak, jak je realizována na vysokých školách v ČR. Samostatná podkapitola je věnována realizaci multikulturní výchovy na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

V poslední, sedmé kapitole této části diplomové práce je prezentováno tématické šetření České školní inspekce o rovnosti příležitostí ke vzdělávání cizinců v ČR.

Průzkum, realizovaný pomocí dotazníků v okrese Olomouc a v jeho okolí mezi žáky – cizinci a jejich rodiči na toto šetření přímo navazuje, neboť jeho cílem bylo ověřit, zda lze považovat tvrzení uvedená v této zprávě ve vztahu ke vzdělávání cizinců za platná. Výsledky tohoto průzkumu jsou uvedeny v druhé části této práce, v kapitole osmé. Lze konstatovat, že žáci - cizinci i jejich rodiče jsou se základním školstvím v okrese Olomouc a v okolí spokojeni a že se v průběhu vzdělávání nesetkávají se žádnými zásadními problémy. Žáci - cizinci nemají problémy se začleňováním do života škol, často využívají další školní služby (školní družiny) a ve svém volném čase se zapojují do mimoškolních aktivit. Účastníci tohoto průzkumu z řad dětí se zapojují do vrstevnických skupin a se svými spolužáky se stýkají i mimo

školu po vyučování. Provedený průzkum tedy v plném rozsahu potvrdil závěry inspekčního šetření české školní inspekce o úspěšnosti začleňování cizinců do života škol a o rychlém dosažení schopnosti komunikovat v českém jazyce.

Na základě v průzkumu zjištěných informací pak autor navrhuje některá dílčí řešení a upozorňuje na oblasti, v nichž se dosud problematika vzdělávání cizinců neřeší. V těchto oblastech, zejména pak v oblasti předškolního vzdělávání žáků – cizinců, je dostatek prostoru pro realizaci dalších výzkumných šetření, z výsledků kterých by bylo možné získat k této problematice další informace a na jejich základě vytvořit koncepční řešení, které by v budoucnu zajistilo bezproblémové vzdělávání žáků - cizinců.

Z výsledků tohoto průzkumu dále vyplývá, že české základní školství je cizinci hodnoceno jednoznačně v pozitivním světle. Naplnila se tak očekávání autora diplomové práce, který na základě dřívějších vyjádření cizinců, se kterými přichází do styku, podobné výsledky očekával.

Cíle stanovené v úvodu práce byly v předložené práci zcela naplněny. V obecné části práce je v dostatečném rozsahu popsán celý proces integrace cizinců v ČR, systém jejich vzdělávání a další aspekty, které s ním souvisejí, cíl druhý byl splněn realizací průzkumu provedeného pomocí dotazníků v okrese Olomouc a v jeho okolí mezi žáky – cizinci a jejich rodiči.

Hlavní přínos práce spatřuje její autor v tom, že umožňuje zájemcům nejen z řad pedagogické veřejnosti, ale i ostatním, komplexnější seznámení s problematikou vzdělávání cizinců v ČR. Lze očekávat, že zjištění uvedená v této práci se spolu s návrhy autora, které nabízí řešení některých otázek, stanou inspirací pro další práce, které k tomuto tématu v budoucnosti jistě vzniknou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

- BALKÓ, I. *Čeština jako cizí jazyk ve výuce češtiny, dějepisu a ve výchově k občanství*. Ústí n. Labem: UJEP, 2006. ISBN 80-7044-834-2.
- BOBYSUDOVOVÁ, L. *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2004. ISBN 80-239-4741-9.
- BRTNOVÁ ČEPIČKOVÁ, I. *Vzdělávání v sociokulturním kontextu – diverzita a vzdělávací bariéry*. Ústí n. Labem: UJEP, 2008. ISBN 978-80-7414-035-8.
- CÍLKOVÁ, E., SCHÖNEROVÁ, P. *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-238-6.
- ČERMÁKOVÁ, J. H. *Ty + Já = kamarádi: hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu*. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-76-5.
- DOMÍNOVÁ, P. *Práce s dětmi národnostních menšin. Výchovné poradenství*. 2003, č.36/37, roč. 1, s. 13-14.
- GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E., BŮŽEK, A. *Obecná pedagogika II*. Olomouc, Hanex, 2003. ISBN 80-85783-24-X.
- GULOVÁ, L., ŠTĚPÁŘOVÁ, E. *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-86633-14-4.
- HASIL, J. *Čeština jako cizí jazyk 5*. Praha: Univerzita Karlova, 2008. ISBN 978-80-7308-230-7.
- Integrace cizinců na území ČR: výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích AV ČR na základě usnesení vlády ČR č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha: AV ČR, 2003. ISBN 80-86675-03-3.
- KAPRÁLEK, K., BĚLECKÝ, Z. *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-887-2.
- KOCOUREK, J., PECHOVÁ, E. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. ISBN 80-7319-055-9.

- KROPÁČOVÁ, J. *Výuka žáka s odlišným mateřským jazykem*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1511-9.
- MÁCHA, P., JAŠKOVÁ, I. *Multikulturní výchova I – teoretická východiska*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-903-8.
- My a ti druzí: příručka pro multikulturní výchovu a vzdělávání na základní škole*. Praha: Multikulturní centrum, 2004. ISBN 80-239-2099-5.
- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice - Bílá kniha*. Praha: UIV, 2001. ISBN 80-211-0372-8
- Národní projekt Brána jazyků: rozvoj specifických kompetencí pedagogických a odborných pracovníků*. Praha: NIDV, 2006. ISBN 80-86956-02-4.
- PLISCHKE, J. *Výuka žáka s odlišným mateřským jazykem z hlediska přípravy učitele*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2162-9.
- PORTIK, M., NOVOTNÁ, E. *Příprava na edukáciu sociálne znevýhodnených žiakov*. Prešov: Prešovská univerzita, 2007. ISBN 978-80-8068-722-9.
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-866-2.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R. *Lokální strategie integrace cizinců v ČR I*. PRAHA: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-7416-006-6.
- SIROVÁTKA, T. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2791-6.
- SIROVÁTKA, T. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-86251-19-5.
- SMÉKAL, V. *Minority v pluralitní společnosti na přelomu tisíciletí*, Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-85947-82-X.
- SOUĐKOVÁ, V., SOUĐEK, T. *Bariéry mezi námi očima cizinců*. Praha: European Training and Consulting, 2008. ISBN 978-80-254-3857-2.

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace.*

Praha: Cargo Publishers, 2001. ISBN 80-902952-1-5.

ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice.* Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu.* Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8.

VALENTA, M. a kol. *Přístupy ke vzdělávání v České republice.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0586-5.

VAVREČKOVÁ, J. *Migrační potenciál českého obyvatelstva v procesu evropské integrace.* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003. ISBN 80-239-2926-7.

Související právní předpisy

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu. o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů. (školský zákon).

Metodický pokyn MŠMT ČR k zajištění povinné školní docházky žadatelů o azyl z azylových zařízení č. 10 149/2002-22.

Metodický pokyn MŠMT ČR ke vzdělávání cizinců v základních středních školách a vyšších odborných školách, včetně speciálních škol, v České republice č. 21836/2000-11.

Internetové portály

Azyl a migrace. Rubrika o migraci, hledání útočiště a začleňování cizinců v naší zemi [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2008. [cit. 2009-01-13]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/index.html>>.

Cizinci v České republice [online]. Praha: Český statistický úřad, 2008 [cit. 2009-01-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/uvod>>.

Česká školní inspekce, Tématická zpráva- rovnost příležitostí pro vzdělávání cizinců v ČR [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2008 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.csicr.cz/show.aspx?id=183&Lang=1&Theme=5&Section=4&Rubric=8>>.

Informace Ministerstva práce a sociálních věcí o integraci cizinců [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008 [cit. 2009-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=7>>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: MŠTV, 2006 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/>>.

Multikulturní centrum Praha je občanské sdružení, které zajímají otázky spojené se soužitím lidí z různých kultur v České republice a v jiných částech světa. [online]. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2006 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.mkc.cz/cz/uvod.html>>.

Národní institut pro další vzdělávání připravuje a nabízí přednášky, kurzy a semináře pro další vzdělávání učitelů [online]. Praha: NIDV, 2006 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.nidv.cz/cs/>>.

Obecně prospěšná společnost Člověk v tísni [online]. Praha: Člověk v tísni, 2006 [cit. 2009-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/>>.

Poradenské a informační centrum pro mladé migranty [online]. Praha: META – OS, 2008 [cit. 2009-01-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.meta-os.cz/pic/>>.

Portál pro zavádění multikulturní výchovy do škol [online]. Praha: Univerzita Karlova, 2005 [cit. 2009-01-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechkid.cz/si.html>>.

- Program Jeden svět na školách využívá výrazného potenciálu dokumentárních filmů a dalších audiovizuálních prostředků k oslovení mladých lidí. Vychovává mladé lidi k tolerantní interkulturní komunikaci, vzdělávat je v oblasti ochrany lidských práv a rozvojové pomoci.* [online]. Praha: Člověk v tísni, 2006 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=4>>.
- Projekt Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009 [cit.2009-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.imigracecz.org/?lang=cz>>.
- Sdružení občanů zabývajících se emigranty* [online]. Praha: SOZE, 2006 [cit. 2009-01-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.soze.cz/>>.
- Vzdělávací program společnosti člověk v tísni* [online]. Praha: Člověk v tísni, 2008 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/>>.
- Web pro kritickou diskusi o migraci v ČR* [online]. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2003 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z WWW: <www.migraceonline.cz>.
- Životní a pracovní podmínky v ČR*, [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008 [cit. 2009-01-20]. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/eures/prace_v_cr/zp_vytah>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jiří SYSLO
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka PLISCHKE, PhD.
Rok obhajoby:	2009

Název práce:	CIZINEC, ŽÁK ZÁKLADNÍ ŠKOLY
Název v angličtině:	FOREIGNER, PUPIL OF PRIMARY SCHOOL
Anotace práce:	Diplomová práce prezentuje souhrn informací, které souvisí se vzděláváním žáků - cizinců na základních školách v České republice. V této práci autor představuje oblast vzdělávání žáků – cizinců nejen jako součást moderní pedagogiky, ale i jako nedílnou součást procesu integrace cizince v ČR a zjišťuje z pohledu žáků - cizinců a jejich rodičů, zda lze považovat informace prezentované odbornou literaturou a legislativními dokumenty ve vztahu ke vzdělávání cizinců za platné.
Klíčová slova:	Migrace, integrace, cizinci, vzdělávání cizinců, základní škola
Anotace v angličtině:	This thesis presents an overview of information connected to foreign pupils at primary schools in the Czech Republic. The author presents the area of educating foreign pupils not only as a part of modern pedagogy, but also as an inseparable part of the process of foreign integration within the Czech Republic. This work reveals, from the point of view of the foreign pupils and their parents, whether the information presented in scientific literature and legislative documents, in relation to foreigners' education, is valid.
Klíčová slova v angličtině:	Migration, integration, foreigners, education of foreigners, primary school
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	77 stran
Jazyk práce:	Český jazyk